پلات□ن□ق “کافکا*-ی ڕوسی”.. و کێشەی ئەنتڵجنسیای شۆڕشگێڕی ڕوسی … 2

ئەندرێ پلات□ن□ق ٢٨ ئاب ١٨٩٩ – ٥ کانونی دووەمی 1951

2-2

عبدوڵا حبە – مۆسکۆ
وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: نەجات عەزیز

بەشی دووەم ….

لە دوای مردنی لینین سەراپای حیزب نقوم بوبو لە کێشە ناوخۆیەکانی. هەر باڵەو بەگوێرەی بەرژەوەندێکانی خۆی لە گرتنە دەستی دەسەڵات خوێندنەوەی بۆ مارکسیەت ئەکرد. سەرکردەی شۆڕشگێر و ڕۆشنبیری بەڵشەفێکان زۆریان لە ساڵانی بیستەکان لەناو چون بەهۆی شەڕی ناوخۆ و تیرۆر یان بەهۆی نەخۆشی لە دوای ساڵانێکی درێژی بەندیخانە و دورخستنەوە بۆ ناوچەساردەکانی سیبیریا لە سەردەمی حکومڕانی قەیسەریدا. ئەوانەیش کە مابون لە گەرمەی کێشمە کێشی حزبیدا ئامانجە سەرەکێکانی شۆڕشیان لە “ئاشتی بۆ کەپرنشینەکان و شەڕ لە دژی کۆشکەکان” و کارگا بۆ کارگەران و زەوی بۆ جوتیار و گەڕاندنەوەی سەربازەکان بۆ ناو خێزانەکانیان بیرچوبو. خەریکی لەناوبردنی یەکتر بوون تا لە کۆتاییدا گروپەکەی یوسف ستالین سەرکەوت و بەتەنیا دەسەڵاتێکی تاکڕەوانەی گرتە دەست. ڕوداوی ڕوخێنەری زۆر گەورە و کارەساتی گەورەی بەدوای خۆیدا هێنا باجەکەشی بەشێوەیەکی سەرەکی گەلی ڕوسی دای و داڕوخانی دەوڵەتی سۆشیالیستی لەسەرەتای نەوەتەکانی سەردەی ڕابوردو لێکەوتەوە کە هیواو ئاواتی زۆری لەسەر هەڵبەسترا بوو.جوتیاران نەبوون بە خاوەن زەوی، کارگەکان خرانە ژێر دەسەڵاتی بیرۆکراتی حزبی کە بۆ ئامەنجەکانی خۆی بەکاری ئەهێنا و وڵات سەرقاڵی شەڕی ناوخۆ بوو. دواتر جەنگی جیهانی دووەم و “شەڕی سارد”. لەهەموو هۆکان کوشندەتر بیرۆکراتی حزبی بوو کە ڕەوتی پێشکەوتنی دواخست. ئا بەمجۆرە گەورەترین شۆڕشی سۆشیالیستی لە سەدەی بیستەمدا کۆتایی هات بە دامەزراندنی ڕژێمیکی تۆتالیتاری کە هەرگیز بەڵشەفێ سەرەتاییەکان

بەبیریاندا نە ئەهات.

پرۆفیسۆری ڕوسی بیتیریم سۆرۆکین لێتوێژەری کۆمەڵایەتی ئاماژە بەوە دەکات کە پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی دەستەبەر ناکرێ بە بڕیاری سەرکەردایەتی باڵا بەڵکو ئەبێ ئەم پێشکەوتنە بنەمای هەبێ، ئابوری بێ یان کۆمەڵایەتی یان ڕۆشنبیری بێت. هاووڵاتی ناتوانێت لە کۆمەڵگایەکی باڵاتر بژی ئەگەر نەگاتە ئاستێکی بەرزتری ڕۆشنبیری وهەڵسوکەوتی شارستانیانە. بەڵام ستالینی جۆرجی کە خۆی ئاستێکی ڕۆشنبیری بەرزی نەبوو بە عەقلیەتێکی قەوقازیانە هەڵس وکەوتی ئەکرد بە بەکارهێنانی هێز و ناچارکردن. بڕوای وابو کە بنیادنانی کۆمەڵگای سۆشیالیستی لەڕێی سەربازگەی بەندکردن کە دوژمنە سەرسەختە جوەکەی، لییف ترۆتسکی لەسەرەتای بیستەکان دایهێنا بەمەبەستی دەستەبەر کردنی کرێکاری بێ کرێ(خۆڕایی) بەبەندکردنی بوجوازێکان لەم بنکەی بەندکردنانەدا و بەکارهێنانیان لە پرۆژەی گەورەی ئابوری لە سۆڤێت لە بیستەکان و سیەکانی سەدەی بیست وەکو ئیستگەی کارۆئاوی سەر ڕوباری دنێبر و کەناڵی "بیلۆمۆرکانال" و کارگاکانی میتالۆرجیا. لە بواری ڕۆشنبیرێیشدا ویستی کارەکان بە هەمان شێوە بەڕێوە بەرێت.

ئەندرێ پلاتۆنۆڤیچ کلیمەنتێڤ ناوە خوازراوەکەش "پلاتۆنۆڤ" ە لە ٢٨ ئابی ١٨٩٩ لە شارۆچکەی یامسکایا سلۆبۆدا لە پارێزگای ڤۆرۆنیج لە خێزانی کرێکارێکی سەر بەهێڵی ئاسنین لە دایک بوو. لە شانزە ساڵییەوە لە وێستگەیەکی شەمەنەفەر دەستی بەکار کردن کرد، لەبەر ئەوە هەمیشە شانازی بە ڕەچەڵەکە پرۆلیتارێکەیەوە ئەکرد ئەمەیش لە شیعرەکانی ئە سەردەمەیدا دیارە . خێزانەکەیان لە خانویەکی کرێ ئەژیا. لە دوای نانی ئێوارە کە پێکهاتبوو لە نانی جۆ، هەندێ خوێیان پێوە ئەکرد تامێکی تایبەتی ئەدایێ لە گەڵ چای کە لە گێزەری وشك ئامادە کرابو. منداڵەکان هەموو لەسەر زەوی ئەخەوتن بەیەکەوە لە ژێر یەک لێفەدا. بەمجۆرە ئەندرێ مانای هەژاری هەر لەمنداڵییەوە ئەزانی و لە چیرۆکە سەرەتاییەکانیدا لەسەری نوسیبووی کە لەڕاستیدا وێناکردنێکی ڕاستەقینەی ژیانی منداڵیی بوو. خوێندنی سەرەتایی لە قوتابخانەی سەر بە کەنیسە تەواو کرد. لە ساڵی١٩١٤ دوای ئەوەی خوێندنی ناوەندی تەواو کرد ناچار بوو واز لە خوێندن بهێنێ و بۆ نان پەیداکردن لە کارگەیەکی سەر بە هێڵی شەمەندەفەر کە باوکی بۆ ماوەی چل ساڵ کاری تێدا کرد، دەست بە کاری مێتاڵ تاشی بکات.

دواتر لە کارگەیەکی بۆڕی دروست کردن وەکو بۆڕیچی دەست بەکار بو.

قورسی کارکردن لە وەرشەکانی ئەم کارگانەی لە چیرۆکی " من و سرۆجا" دا گێڕاوەتەوە چۆن مرۆڤ بەناچاری "زۆر پەست ئەبێ و بە بچوککترین هۆ ئەتەقێنەوە". کەشۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ هەڵگیرسا ئەندرێ بەخۆش حالیەوە پێشوازی لێکرد و تێوەی گلا. لە ساڵی ١٩١٨ چوە پەیمانگای هێڵی ئاسنین لە شاری ڤۆرۆنیچ بۆ بەدەست هێنانی بڕوانامەی ئەندازیاری میکانیک. لە ساڵی ١٩٢٠ داوای بوون بە ئەندام لە حزبی بەلشەفیدا پێشکەش کرد . پلاتۆنۆڤ ڕقی لە جەنگ بو، دژی جەنگی جیهانی یەکەم وەستایەوە و بە جەنگی ئمپیریالی ئەژمارد. سەربازەکان کە مناڵی هەژارانن ئەبنە سوتەمەنی ئەم ئاگرە. لە جەنگی جیهانی دوەمیش کە وەکو ڕۆژنامە نوسێکی جەنگی لە بەرەکانی شەڕ کاری ئەکرد هەمان بۆچونی هەبوو لە سەر جەنگ. بە بۆچونی ئەم، کە مرۆڤ مرۆڤێکی برای ئەکوژێ کارێکی وەحشیانەیە سەر بە هەر لایەنێکیش بێت. لە چیرۆکی "یامسکایا سلۆبۆدا" کە یەکێکە لە چیرۆکە سەرتاییەکانی لە زمانی یەکێ لە کارێکتەرەکانەوە ئەڵێ:"هیچ پاساوێك و قارەمانێتیەك لە کوشتندا نیە.. نەفام-شەیتانەکان لەوێ خوێن ئەڕێژن..". لە ساڵی ١٩١٤ نەبرا بۆ خزمەت کردن لە سوپا بەڵکو وەکو یارمەتیدەری شۆفێر بۆ کارکردن لەسەر شەمەندەفەر دەستنیشان کرا و دواتر بەهۆی شۆڕشی ئۆکتۆبەرەوە لە ڕۆیشتن بۆ بەرەکانی شەر ڕزگاری بوو.

نوسیویەتی و ئەڵێ: شۆڕش کاروانی مێژووە، لەلای من بوو بە هەستێکی نامۆ و خۆش. بەڵام دواتر ووشەی کاروان هەستی شۆڕشی لەلا دروست ئەکرد. شۆڕش و شەڕی ناوخۆ لە ڕوسیا هاوکات بوون لە دەمێکدا کە ڕوحی مرۆڤ بەتوندی و ناسکیەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ ڕوداوەکانی دەور و بەریدا ئەکات. پلاتۆنۆڤ دواتر لە چیرۆکی "ئەفرۆدێت" نوسیویەتی ". ڕۆژگارێکی خۆش دادێ کاتێك جوڵەی دڵی خەڵکی لەگەڵ پێشکەوتنی مێژووی جیهان یەک ئەگرن . پلاتۆنۆڤ وەڵامدانەوەی هەبوو لەگەڵ شۆڕش و بڕوای هەبوو کەوا داهاتو ڕۆشن ئەبێ. لەمەدا هاوڕا نەبوو لەگەڵ نوسەرە هاوچەرخەکانی وەکو بۆنین و بریشفین و بۆلگاکۆف و ئەلیکسی تۆلستۆی و کەسانی تر کە لە سەرەتای ڕوداوەکانی ڕوسیا هیچ شتێکی "مۆسیقی" یان نەئەدی تەنها خوێن و دڕەقی و زوڵم زیاتر ئەمەشیان بە کارەسات دائەنا، بەڵام دواتر هەندێک لەمانە بۆچونیان گۆڕی.

لەهەموو بارێکەوە شۆڕش ڕۆڵێکی جیاوازی لە چارەنوسی پلاتۆنۆڤدا گێڕا لەم بارەیەوە نوسیویەتی: "لە چاوتروکانێکدا لە مناڵێکەوە گۆڕیمی بۆ پیاوێك بە بێ ئەوەی بە ژیانی هەرزەکاریدا بڕۆم. پێش شۆڕش مناڵ بوم دەرفەت نەبوو ببم بە گەنج، کات نەبوو، ئەبوایە

ببومایە بە پیاوێکی چارەگرژ و ڕەنجم بدایە..”.. ئەوکات لە چەقی دوڕیانێکدا بووم- مێژوو و ژیانی کەسێتیم. تەمەنم بوو بە نۆزدە ساڵ واتە تەمەنی سەدەی بیست لەو کاتەدا، لە گەڵ سەدەکەی خۆم لە دایك بووم کە لەگەڵ گەورە بوونی مرۆڤ ئەویش گەورە ئەبێ- لە گەرمەی تین و هێزی لاویدا بووم، لە هەمان کاتدا کە شۆڕش لە جیهاندا بەڕێوە ئەچوو”.چالاکی لە داهێنان و هەڵبەستنی هۆنراوە دا لە لای پلاتۆنۆڤ لە ساڵانی ١٩١٤ و ١٩١٥ دەستی پێکرد.

بەرهەمە سەرەتاییەکانی نارد بۆ گۆڤارە ئەدەبیەکانی پیترسبۆرگ بەڵام بڵاو نەئەکرایەوە لەبەرامبەردا نامەی دەستخۆشی و هاندانی پێ ئەگەیشت لە بەرئەوی بەهرەیان تیایدا بەدی ئەکرد. بەڵام لە نێوەندە ئەدەبیەکاندا بەگەرمی پێشوازی لێکرا چونکە بە شاعیرێک و نوسەرێکی پەیدا بوو لە ڕەحمی پرۆلیتاریاوەیان ئەژمارد و پێشبینی داهاتویەکی پرشنگداریان لێ ئەکرد. لە ساڵی ١٩١٨ یەکەم چیرۆکی بە ناونیشانی “گوارە” بڵاو کرایەوە، لە هەمان ساڵ قەسیدەی “بۆ کوڵە پرۆلیتاری” لە گۆڤاری “سێبەرەکان” بڵاو کرایەوە تیایدا داوای لە گەنجان کردبوو خۆیان لابدەن لە سۆزی لە ڕادە بەدەر و پەنابەرنە بەر بیرکردنەوەی زیاد و حوکمی عەقڵ. دوای ئەوە هەندێ قەسیدەی تری بە ڕوحیەتی شۆڕشی بەڵشەفیەوە بڵاو کرایەوە. لەم کاتەدا پلاتۆنۆڤ زیاتر بە شۆڕشگێڕێك ئەناسرێ تاوەکو شاعیر، بەتایبەتی لەبەر ئەوەی ڕەخنەگران پێشوازیان لە بیرۆکە و وێنە شیعریەکانی نائەکرد کە بەلای هێماکردندا ئەشکێنێ لە قەسیدەکانیا و بەوە تاوانبار ئەکرا کە سەر بە داهاتوییەکانە. لە ساڵی ١٩١٩ وتارێکی بڵاو کردەوە بۆ ” شاعیر و نوسەرە پرۆلیتاریا تازە دەستپێکردوەکان” تیایدا ئاماژە بە شۆڕش لە بواری هونەردا ئەکات کە ” بەشێکە لە شۆڕشی ڕوح و پرۆلیتاریا تیایدا ئاگر بەرئەداتە گیانی بورژوازی و هونەرە مردوەکەی و سەرزەوی لە خراپی و شەڕ و ڕابودو و ناشرینی دژە ژیان لەناو ئەبات و شوێنەکەی پاک ئەکاتەوە بۆ بنیادنانی جیهانی جوان و خێربەخش. دوای هەنگاوی ڕوخاندن هەنگاوی بنیادنان دەست پێ ئەکات”.

لە تەموزی ١٩١٩ پلاتۆنۆڤ بۆ کارێکی حیزبی نێردرا بۆ شارۆچکەی نۆڤۆخۆبیرسك بۆ پڕوپاگەندە کردن بۆ ڕژێمی نوێی سۆڤێت و هاندان بۆ داگیر کردنی هەمو جیهان لە پێناو بڵاوکردنەوەی کۆمەنیستیدا و بەرزڕاگرتنی کمسەمۆل (ڕێکخراوی لاوانی کۆمەنیست) و سوپای سووری نەبەرد. ئەم شوێنەی کە ئەبوایە کاری تێدا بکردایە دەشتێکی پان و بەرین و وشک بوو لە هاوینان گروپەکانی پاسەوانەنی سپی بەرهەڵستکار تیایدا چالاك بوون. ئەم گەشتە هەستێکی دەرونی نامۆی

لەلا دروست کرد چونکە خەڵکی ئەم ناوچەیە لە باسەکانی لەبارەی شۆڕش و داواکارییەکانی ئەم تێنائەگەیشتن. خەمی گەورەیان گەڕان و چۆنیەتی پەیدا کردنی بژێوی ڕۆژانەیان بوو نەوەکو گوێ گرتن لە پڕوپاگەندەی ئایدیۆلۆجی. کارتێکردنی ئەم ڕوداوانە لە سەری دواتر لە ڕۆمانە مەزنەکەی " تشیفینگۆر" ڕەنگی داوەتەوە. ئەوەی تێبینی ئەکرێ لەو کاتانەدا پلاتۆنۆڤ بیرێکەی ئەویندارى لە کاتی شۆڕش ڕەت کردۆتەوە و بەفیڕۆدانی کات ناوی بردوە، هەروەها نکولی لە ئایین کردوە لە ژێر کاریگەری فەلسەفەی نیتشە، لە کتێبی " ئاوا زەردەشت ئاخاوت". لە نوسینێکیدا بە ناوی "ئکتۆبەری دواڕۆژ" ئەڵێ: کۆمەڵگای کۆمەنیستی زۆربەی لە پیاو پێك دێ.. یەکسان کردنی پیاو و ژن لە کارە باشەکانی سۆسیالیستەکانە- بەڵام ڕاستی نیە- ئەم یەکسانیەش هەرگیز نابێ بە ڕاستی و ئێستا کاتی ئەوەیە چارەسەری کۆتایی بۆ بکرێت. مرۆڤایەتی- پیاویە، نەک بەرجەستەکردنی -ژن". هۆی ئەم هەڵوێستەی پلاتۆنۆڤ لە ژنان و وەستانەوەی لە بەرامبەریان بەم جۆرە لەوکاتەدا نازانرێت، کە دواتر گۆڕا دوای ئەوەی کەوتە داوی خۆشەویستی ژنێکەوەو بو بە هاوسەری خۆشەویستی. وادیارە بەگەنجی لەژێر کاریگەری فەیلەسوفی ڕوسی نیکۆلای فیۆدرۆڤ بووە کە بە کەسێکی زاهید ناسراوە و لە هەموو ژیانی ژنی نەناسیوە بۆیە ئەمیش ئەم هەڵوێستەی لە سەر ژنان هەبوو. لە کارەکانی پلاتۆنۆڤدا دیمەنی زۆر هەن وێنای هەستی کارێکتەرەکانی ئەکات لە پێویستی سروشتی بۆ سێکس کە ئەم بە نیشانەکانی بۆرژوازی دایئەنا. بێگومان نوسەر دواتر هەڵوێستی لەسەر ژن بەتەواوی گۆرا کاتێك دید و هەڵوێستیشی لە سەر شۆڕش و دواڕۆژی مرۆڤایەتی لە سایەی سۆسیالیستیدا گۆرانکاری بەسەردا هات.

لە هەموو کارەکانی بلاتۆنۆفدا تێڕوانینێکی بە ترسەوەی تیایە بۆ جیهان و چاوەرێی کارەسات ئەکات. لە زۆری چیرۆک و ڕۆمانەکانیدا پالەوانەکەی لە کۆتایدا تیائەچێت و ئەمەش ئەبوە هۆی ناڕەزایی بەرپرسانی ڕۆشنبیری سەر بە حیزب. کاتێك چیرۆکی "تشۆدیک ویبیشکا" لە ڕۆژنامەی "سوپای کار" لە شاری ڤۆرۆنیج بڵاو کردەوە، ڕەخنەگران ڕەخنەبارانیان کرد بەشێوەیەکی ناشرین چونکە باس لە هەڵوێستی خەڵکی دێیەک بەرامبەر ئاگرکەوتنەوەیک ئەکات کە کچێکی منداڵی تیادا ئەسوتێ و دواتر باوکەکەشی خۆی ئەکوژێت. ئەمەش بە شاردنەوەی دیوە جوانەکەی ژیان و پیشاندانی تەنها دیوە ڕەشەکەی لێکدرایەوە. ئەمیش لە ڕەتدانەوەیاندا ئەڵێ: "ئێوە باسی کام جوانی ئەکەن، من بیست ساڵە سەر ئەم زەویە ئەپێوم هەرگیز توشی ئەو جوانیە پاراوە نەبووم کە ئێوە ئاماژەی پێ ئەکەن". "من هەڵە نیم لەم بۆچونەم،

بەڵکو بەدوای جیهانێکی باشتردا ئەگەڕێم… ئەمەش لە ناوەندە کرێکارێکان و دەوڵەتی کرێکاراندا بە شێوەیەکی ئاسانتر ئەکرێت”.
ئینجا ووتەکەی پێشکینی ئەوتەوە:

من بەسەرهاتی ژیانم بە ترس و نابەدڵی ئەخوێنمەوە،
ئەلەرزم و نەفرەت ئەکەم،
زۆر بە سووتانێوە سکاڵا ئەکەم و فرمێسک ئەڕێژم،
بەڵام ناتوانم دێڕە دڵتەنگەکانمی پێ بسڕمەوە.

بەخت یاوەری پلاتۆنۆڤ بوو کاتێک لەگەڵ گیۆرگی لیتفین- مۆلۆتۆف ئاشنایی پەیدا کرد چونکە ئەم کەسە بەرپرسی حزب و سەرنوسەری ڕۆژنامەی “فۆرۆنیجیسکایا بیدناتا” (هەژارانی ڤۆرنیج) بوو و بڕوای بە بەهرە ئەدەبێکەی پلاتۆنۆڤ هەبوو و یارمەتی دا لە بڵاوکردنەوەی کارە سەرەتاییەکانی. پەیوەندیەکی هاوڕێتی بەهێز لە نێوانیاندا دروست بوو بەهۆی نزیکی بیروباوەڕیان لە یەکتر و حەزی هاوبێشیان لە فەلسەفە و دەرون ناسی. پاشان مۆلۆتۆف داوی لە پلاتۆنۆڤ کرد کاری لەگەڵ بکات لە ڕۆژنامەی” فۆرنیجیسکایا کۆمۆنا”، کە دوایی بو بە سەرنوسەریشی. هەروەها پلاتۆنۆڤی کرێکار- ڕۆژنامەنوس بو بە ئەندام لە یەکێتی ڕۆژنامەنوسانی کۆمۆنیزم لە شارەکەدا.

بە یارمەتی لیتفین مۆلۆتۆڤ توانی یەکەم کتێبی بچووك بڵاو بکاتەوە بە ناونیشانی ” کارەباگەیاندن” کە تیایدا باس لە پرۆژەی گەیاندنی کارەبا ئەکات بە هەمو شوێنکی وڵات و وەکو تەنها ڕێگایەک لە ڕزگار کردنی وڵات لە هەژاری و دواکەوتن و وێرانی. پلاتۆنۆڤ ئەم کتێبەی لە ژێر کاریگەری ووتاری کرچیچانۆفسکی سەرۆکی لیژنەی دەوڵەت بۆ کارەباکردەنی یەکێتی سۆڤێت، کە لە کۆنفرانسی سۆڤیتاتی هەموو ڕوسیا لە سەرپلانی بەکارەباکردنی وڵات “گوێلرۆ” پێشکەشی کرد بوو.
پلاتۆنۆڤ پرۆژەی کارەبای بە گرنگترین ئەرکێك کە ڕوبەڕوی ئابوری یەکێتی سۆڤێت بوەتەوە ئەژمارد لە پێناو ڕزگار بون لە برسێتی و سەرما و نەداری و لە هەموشی گرنگتر بنیادنانی کۆمەلگایەکی کۆمۆنیستی. لە مۆسکۆ هەوڵەکانی بۆ بڵاو کردنەوی ئەم کتێبە ڕەت کرایەوە بەبیانوی ئەوەی کە ” نوسەر لە نوسینیدا ڕێگەی قوتابێکانی قوتابخانەکانی کەنیسەی بەکار هێناوە و کەلەبەری زمانەوانی تێدایە و کۆمەڵێ تر بیانوو.. .سەرەڕای ئەمەش ئەندامێتی پلاتۆنۆڤ لە حزبی کۆمۆنیستی ڕوسی (بەڵشەفی) پەسەند کرا لەساڵی ١٩٢٠ لەسەر پاڵاوتنی لەلایەن لیتفین-مۆلۆتۆفی هاوڕێییەوە کە لە داواکاری پاڵاوتنەکەی نوسیبوی: ” پلاتۆنۆڤ کرێکار و پرۆلیتاریەکی گەنجە، پرۆلیتاری بوونی تەنها لەڕووی چینایەتیەوە نیە بەڵکو، بە ڕوح پرۆلیتاریایە،

پرلیتاریایەکی ڕۆشنبیر. ئاشنایەتی هەیە لە سەر کارە سەرەکێکانی مارکس… و من بەرپرسیارێتی سیاسی بە ئەندام بونی پلاتۆنۆڤی کرێکار- شاعیر و فەیلەسوف هەڵ ئەگرم لە حزبی کۆمۆنیستی ڕوسی". بەڵام ماوەی ئەندامێتی لە حیزب و خۆلکاندن بە بنچینە پرۆلیتاریەکەی زۆری نەکێشا، پلاتۆنۆڤ چوە جیهانی ئەدەبەوە و بڕیاری دا ڕاستگۆ بێ لەگەڵ خۆی لە کاری داهێنانی ئەدیبیدا دور لە لایەنگیری. هۆی دابڕانی دواتری لە حیزب نازانرێ، کاتێک گواسترایەوە بۆ کراسنۆدار لە ساڵی ١٩٢١ بە کارێکی حزبی، بەڵام وادیارە مەبەستی ئەو چونە ناو حزبێکی شۆڕشگێرەوە بوو، بەڵام خۆی لە حزبێکی پڕ لە بیرۆکراتی بینیەوە.

یەکێک لە ڕوداوە گەورەکانی کە کاری لە ژیانی نووسەر کرد کارەساتی وشکە ساڵی و برسێتی ناوچەی ڤۆلگا بوو. پلاتۆنۆڤ لە پێشڕەوانی خۆبەخشان بوو لە یارمەتیدانی ناوچە زیان لێکەوتوەکان. لەڕێی ڕۆژنامەکانەوە بانگەوازی کرد بۆ " ڕزگار کردنی ملیۆنەها برای جوتیارمان ئەوانەی لە برسێتی لەناو ئەچن". وتی " برسێکان پێویستیان بە پاڵپشتیە نەك قسە و بەیان نامە… وشەی شیرین برسی تێر ناکات". لەوانەیە ئەم ڕوداوە بەتایبەتی وای لە نوسەر کردبێ ڕوبکاتە کارکردن وەکو ئەندازیارێك لە بواری چاکردنی کشتوکاڵی و بنیادنانی وێستگەی کارەبا لە لادێکاندا. لەسەر ئەم کارەی بۆ ماوەی شەش ساڵ بەردەوام بو، سەرەڕای سەرقاڵ بونی و کەمی کات بەڵام نوسین و شیعری لە یاد نەکرد. پلاتۆنۆڤ، سەرەڕای ئەوەی ئەندازیاری کشتوکاڵ بوو، کاری دروستکردنی بەنداو و وێستگە ی کارەبا بوو، ئەدەبیش پارچەیەکی جیانەبوەوە بوو لە ژیانی . وەکو تیشخۆف کە ئەیوت:" پزیشکی هاوسەرەکەمە و ئەدەبیش دڵدارەکەم". لەو ڕۆژگارەدا نوسیویەتی:" با لە بیر و کار و خەباتدا قارەمان بین. با ئێمە هەموو مرۆڤایەتی بین، نەک لە ڕاستیدا تاکی پەرت و بڵاو .“

پلاتۆنۆڤ دژی زاراوەی “یەکەم جار ووشە بوو” ی کتێبی پیرۆز بوو و گۆڕی بۆ “یەکەم جار کار بوو”. لەو ڕۆژگارەدا نوسەر بڕیاری دا واز لە حزب بهێنێت چونکە بینی کە ڕژێم نەیتوانی ڕێگری بکات لەو هەموو کارەساتانەی کە ڕویان دا و کاربەدەستانی حیزب تەنها سەرقاڵی بیرۆکراتی ڕۆزانەی خۆیانن و خەمخۆری میللەت نین. هەروەها ڕێکخراوەکانی حیزب خۆیان سەرقاڵ کردوە بە گفتوگۆی دورو درێژی بێ ئەنجام لە کاتێکدا کە ئەبوایە بەکردەیی گۆڕانکاری دەست و برد بکرێت بەتایبەتی لە گەیاندنی کارەبا بۆ دێهاتەکان. لە سەر ئەم

بارە نوسیویەتی ئەڵێ: ” دەسەڵاتی س□ق□تی تەنها قۆناغێکە لە سەر ڕەوتی کۆمۆنیزمی، بەمزووانە دەسەڵات ئەگەڕێتەوە بۆ جەماوەر بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بە بێ ناوەندێکی تر.. جەماوەر لە ئانوساتی هەڵماڵیندایە، جەماوەر خۆی، ب□ بێ ناوەندێکی تر، ب□ بێ حیزب، ب□ بێ دروشم”.

واتە گەڕانەوە بۆ بیری مارکس لەسەر دەوڵەتی کۆمۆنیستی. پلاتۆنۆڤ و زۆری تر لە ڕۆشنبیرانی شۆڕشگێڕی ئەو سەردەمە بێئومێدی خۆیان دەربڕی لە حیزب دوای کارەساتی ئەو برسێتیەی کە گیانی ٢٥ ملیۆن مرۆڤی کێشا. هەرچەندە دەسەڵات هەوڵی شاردنەوەی ئەدا بەهەموو شێوەیەک و زۆر بەک□م□ی ه□وا□□ی شوێنە بەرکەوتوەکانی لە ڕۆژنەمەکاندا بڵاو ئەکردەوە و باس کردنیشی قەدەغە کردبوو و بە کاری تێکدەرانەی ئەژمارد. بەڵام پلاتۆنۆڤ هیوا بڕاو نەبوو لە چاککردنی سیستەمەکە بەیەکجاری، لە هاوینی ١٩٢١ چوە خولی خوێندنەوە لە زانکۆی کۆمۆنیستی کرێکاران و جوتیاران لە پارێزگای ڤۆرۆنیچ. لەم کاتانەدا لە نوسینکیدا بەناونیشانی “داهاتوو بۆ کۆمۆنیستە” ناڕەزایی لەسەر باری حیزب دەربڕیوە و داوای کردبوو حیزب پاك بکرێتەوە لە ” ڕەگەزی دوکاندارەکان”، و گرنگی بدرێ بە ژیان و گوزەرانی کۆمەنیستەکان و پارێزگاری کردن لە باری جەستەیی و دەرونیان. ئەمەش لە بەرژەوەندی حیزب و هەموو مرۆڤایەتیدایە. زیاتر وتی ” ئەگەر کۆمۆنیزمان بوێت ئەبێ برژوازیەت لەناو بەرین، نەک تەنها لە ڕوی ئایدیۆلۆجیەوە بەڵکو لە ڕوی جەستەییشەوە و تۆبە کردنیشی قبوڵ نەکرێت ئەگەر خۆشی ڕادەست کردەوە بەتاک یان بە کۆمەڵ و داوای لێبوردنی کرد. لەبەر ئەوەی دوژمنمانە بیەوێت یان نەیەوێت”. لەم هەڵوێستەیدا دیارە کە دڵسۆزی بیروباوەڕە شۆڕشگێڕانەکەیەتی کەوای لێکرد بوو پشتگیری لە بەڵشەفێکان بکات لە دەستپێکی شۆڕشەوە. بیرۆکەی بنیادنانی کۆمۆنیزمی لە یەک وڵات و دواتر بانگەشە بۆ شۆڕش لەسەرانسەری جیهان ڕەت ئەکردەوە. ئەیویست بەرهەمی گۆڕانکاریەن لە کۆمەڵگای شۆڕشگێردا لە ژیانی خەڵکە سادەکەدا ببینێت نەک لە وتار دروشم و پڕوپاگەندە ‌حیزبێکاندا. بەڵام لە ڕاستیدا تۆزە تۆزە لە بیروباوەڕە شۆڕشگێڕێکەی پاشگەز ئەبوەوە.

پاشان بلاتۆنۆف بڕیاری دا لە لادێکان کار بکات. لە ساڵی ١٩٢٢ پەیوەندی کرد بە لیژنەی چاک کردنی کشتوکاڵەوە و لەوێ تا ساڵی ١٩٢٦ لەگەڵ جوتیاران ژیا. لەم ماوەیەدا، شۆڕش گورزێکی بەهێزی لە جوتیاران دا بە سەپاندنی سیستەمی کۆڵخۆزەکان (کۆمەڵە کشتوکاڵیە

هاوبەشەکان) بە دەستبەسەرا گرتنی هەموو بەروبوم وئاژەڵەکانیان. چەنیەتی ژیان و گوزەرانی جوتیارەکان لەم ماوەیەی کە لەگەڵیان ژیا، بوو بەسەرچاوەی گەلەک لە بابەتی چیرۆکەکانی وەکو “شاری گرادۆف” و ماکاری گوماندار” و “مانگا” و هی تریش کە توشی ڕەخنەی توند بونەوە لەلایەن بڵاوکراوە حزبەکانەوە. هەروەها نووسەر بەچاوی خۆی ئەبیینی چۆن پرۆژە کشتوکاڵەکان و پرۆژە کەهرەئاوەکانی کە بە سەرپەرشتی خۆی دروست کرابون تێک ئەدران. هەموو ئەمانەی لە چیرۆکە سەرەتاییەکانی نوسیوەتەوە، یان ڕەنگی داوەتەوە وەکو چیرۆکی “شەیتانی هزر” و “سەرکەشەکانی باگلاژانۆف” و ” دانیلوک” و “خۆر زادەکان” و هەروەها لە دیوانە شیعری “قوڕایی شین” کە لە ساڵی ١٩٢٢ بڵاو بوەوە کە ڕەنگدانەوەی کز بوونی گڕ و تینی شۆڕشگێڕی نوسەری پێوە دیارە.

ساڵی ١٩٢٣ لە سەردانێکی بۆ مۆسکۆ ئاشنای ژیانی ئەدەبی ئەو شارە بوو، دواتر چەند وتارێکی ڕەخنەئامێزی لەسەر کارەکانی ئەلیکسی تۆلستۆی و خوداسیفیتچ و ئەندرێ بیلی و هەندێکی تر لە هاوچەرخانی بڵاو کردەوە، ڕەنگدانەوەی چەپگەری توندڕەوی پێوەدیار بوو و لەهەمان کاتدا بەهرەمەندی پلاتۆنۆڤیشی لە بواری ڕەخنەدا ئاشکرا کرد. گۆڤاری “کراسنایا نیڤا” کێبرکێیەکی ئەدەبی لە ساڵی ١٩٢٤ ڕێکخست ئەمیش بە ناردنی چیرۆکێک بە ناوی “بەتشیلە” بەشداری کرد لیژنەی هەڵسەنگێنەر چیرۆکەکەیان بە یەکە لە باشترین دە چیرۆک هەڵبژارد. چیرۆکەکە باسی چارەنوس و نەڕوخانی پیاوێک کە کاری پاسەوانی ئەکات لە دوای شەڕ و گەڕانەوەی لە بەرەکانی شەڕی ناوخۆدا و چەنیەتی هەستکردنی بە تەنیایی و بێکەسی لە کارەکەیدا. گرنگ ئەوەیە ئەم واهەست ئەکات کەوا تەمەنی بە فیڕۆ چوو ئیتر شەڕەش کرا یان نەکرا هیچ لە هەستی ئەم ناگۆڕێ. ئەمە یەکەم سەرکەوتنی ئەدەبی پلاتۆنۆڤی لاو بوو لە پایتەخت. شکلۆڤسکی نووسەر نوسیویەتی ” پلاتۆنۆڤ نوسەرێکی گەورەیە بەڵام ناوەندی ئەدەبی گرنگی پێ نادات، لەبەرئەوەی شوێنێکی نەدەزیوەتەوە لە ناو ئەو سندوقانەی کە ئەدەبی تێدا هەڵئەگیرێ. ڕێگای درك كردن بە ڕاستی ڕوسیا گەلەک دژوارە، پلاتۆنۆڤ هەموو پێچ و پەناو و بەردەکانی ڕێگاکە شارەزایە. ئەمەش هەموو گوناهبارین بەرامبەری… وابزانم ئەو پێویستی بە خوێنەری تر بوو”.

لە ناوەڕاستی بیستەکان پلاتۆنۆڤ چیرۆکێکی بەناونیشانی “ئەنتی سەکسەس” نوسی کێشەی سەکس لە لای مرۆڤ باس ئەکات. ئەم چیرۆکە فەلسەفیە کە لە ساڵی ١٩٢٥ یان ١٩٢٦ نوسراوە گوزارش لە بۆچونی

نوسەر ئەکات لەسەر (غەریزە) بنەڕەتەکانی مرۆق و ئەو توانا زۆرەی بەکاری ئەهێنێ بۆ کۆنترۆڵ کردنی . هەرچەندە نوسەر لە سەرەتای لاویدا پەیوەندی سێکسی بەکارەکی “دژە شۆڕش” ئەژمارد نابێ شوێنی کۆیین هەرچەندە نەبونیشی ئەبێتە هۆی لەناوچونی ڕەگەزی مرۆق. بەڵام ئەم ماناو بەرگەکی تری کردبوو بە بەر چیرۆکەکەیدا لە ڕێی وەستاندنەوەی دژی بۆ شکۆکردنی مرۆق و بۆ کاڵا کردنی هەموو شتەکان لە جیهاندا کە مایەی کڕین و فرۆشتن بێت، لە نێویشیاندا سێکس.

لە شوباتی ١٩٢٦ پلاتۆنۆق هەڵبژێردرا بۆ ئەندامی لیژنەی ناوەندی یەکێتی کشتوکاڵ و دارستانەکان لە مۆسکۆ لە پاداشت کارەکانی کە ئەنجامی دابوو لە بواری چاکردنی زەوی و زار. لەوانە دروست کردنی دەریاچەیەکی دەستکرد و هەڵکەندنی ٣١٥ بیر و وشککردنی ڕووبەری ٧٦٠٠ دیسیاتنا (یەکەیەکی پێوانە لە هیکتارێک زیاترە) بەراوکردنی ٣٠ دیسیاتنا بنیادنانی ٣ وێستگەی کارەئاوی و ئەمانەو چەند پرد و ڕێگاوبان و زۆرکاری تر کە پەیوەندیان بەکاری ئەدەبیەوە نەبوو. لە ڕاستیدا بابەتی هەموو چیرۆك و ڕۆمانەکانی بلاتۆنۆف لە ژیانی خۆیەکانی ئەم بوارەوە سەرچاوەی گرتبوو. بەڵام پلاتۆنۆق زۆر لە مۆسکۆ نەمایەوە، دوای چەند حەفتەیەک دەستی لە لیژنەی ناوەند کێشایەوە چونکە کەسەکی زۆر مەبدەئی بوو لە بابەتی پەیڕەوکردنی دیموکراتیدا و پێشێلکردنی پێ قبووڵ نائەکرا. هەروەها بەهۆی نەبوونی شوێنی نیشتەجێ بوون و ناڕیکی وەرگرتنی موچە کە ناچاری ئەکرد کتێبەکانی بفرۆشێ کاتێك کوڕەکەی نەخۆش کەوت بەکڕینی خواردن و دەرمان. کار گەیشتە ئەوەی بیر لە خۆکوشتن بکاتەوە کاتێک کاربەدەستان داوایان لێکرد ئەو ژورە چۆڵ بکات کە تێیدا ئەژیان لە بەشە ناوخۆیی سەر بە یەکێتێکە.

ژیانی لە مۆسکۆ سودبەخش بوو لە ڕووی ئەدەبیەوە چونکە نزیکی کردبوەوە لە ناوەندە ئەدەبەکان. حەزی نووسین لەلای گەلێک بەهێزتر بوو لە حەزی کارکردن لە بواری چاکردنی کشتوکاڵ. لە ساڵی ١٩٢٦ وتارێکی گاڵتە ئامێزی لەسەر ڕەوشی ناوەندە ئەدەبەکان نووسی بە ناوی “کارگەی ئەدەب” باسی یەکێتی نوسەرانی ڕوسی ئەکات و چی ئەگوزەرێ تیایدا. ئاماژە بە چەنیەتی تێپەر بوونی خێرای ژیان ئەکات و چۆن نوسەران هەوڵ ئەدەن تێکەڵ بە ڕەوشکە ببن بەڵام ناتوانن پەیدا بگەن . نوسەر داوای بەکارهێنانی زمانێکی زیندوو ئەکات کە لەدەمی خەڵکیەوە وەربگیرێ نەک بەکارهێنانی شێوازێکی پێشوەخت ئامادەی لە کتێبە کۆنەکانەوە وەرگیراو. لە نێوان گاڵتەو ڕاستیدا، نوسەر پێشنیاری دانانی نوسینگەیەک ئەکات هەستێ بە دابەش

کردنی کارەکان لە نێوان نوسەر و ڕەخنەگر و کارگێڕەکاندا لە بەرهەم هێنانی کاری ئەدەبیدا.

توێژەرەوەکان چەند کارێکی گێڕانەوەی پلاتۆنۆڤ دەستنیشان ئەکەن وەکو باشترین بەرهەمەکانی کە لە دوای مردنی ناوبانگیان بۆی پەیدا کرد و بوون بە هۆی ئەوەی کە بە یەکێ لە کۆڵەکەکانی ئەدەبی سۆڤێتی ڕوسی بناسرێ. ئەو کارانەش بریتی بوون لە "چاڵ" و "دەریای مناڵی" و "چیفینگێر" و "مۆسکفای دڵخۆش" و "خەو". ڕۆمانی چیفینگێر (وشەیەکە بچوککراوی ناوی ناوچەیەکی ئاماداباشیی سوپایی قاییم کراو و نەبەز وەکو هێمایەک بۆ سەنتەری گێتی)، باس لە نەهاتی و برسێتییەک ئەکات لە یەکێتی سۆڤێت کە ماوەی پێنج ساڵی خایاند، خەڵکی ناچار بوون دێهاتەکان چۆڵ بکەن لە برسانا ڕوو بکەنە دارستانەکان و شارەکان، زخار بافلۆفیچی پاڵەوانی ڕۆمانەکە بێ خێزان و بێ خانوو بوو بە تەنیا لە دێکە مایەوە. شەوێکیان لە گەرمەی دەنگی هاژەی باران گوێی لە دەنگی شەمەنەفەرێک بوو کە لە دوورەوە ئەهات و دەمێک بوو چاوەڕێی ئەکرا. بە بەیانەکەی شتومەکەکانی کۆ کردەوە و چوو بۆ شار، توانی کارێک لە وێستگەی شەمەنەفەرەکان بدۆزێتەوە و بڕیاری دا لە شار بمێنێتەوە.

خێزانی بروخر دڤانۆڤ، یەکێکی تر لە پاڵەوانەکانی ڕۆمانەکە شانگزە مناڵیان بوو، بەڵام تەنها حەوتیان لە ژیاندامابوون. مناڵی هەشتەمیان دۆزیەوە ناوی ساشا بوو، کوڕی ماسیگرێ بوو سەودای تاقی کردنەوە و ئاشکرا کردنی چارەنووسی مرۆڤ لە پاش مەرگ پاڵی پێوە نابوو خۆی لە ڕوبارەکە بخنکێنێ بۆ ئەوەی بزانێ لە پاش مردن چی ڕوو ئەدا. ساشا هاوتەمەنی یەکێک لە مناڵەکانی خێزانەکە بوو ناوی برۆشکا بوو. لە وشکە ساڵەکە دووانەیەکیان بوو، برۆخەر کیسەیەکی دروست کرد و دایە دەست ساشا بە ڕێی کرد بۆ سەر جادەکان بۆ سواڵ کردن، برۆخر کە هاتە ژورەوە بۆ هاوسەرەکەی و مناڵەکانی ووت: " هەموومان کەوی و بیقیمەتین". ساشکاش بەرەو گۆڕستانەکە ملی ڕێی گرت بۆ سەر گۆڕەکەی باوکی بۆ ئەوەی ماڵئاوایی لێبکات. بیری کردەوە کاتێک بتوانێ پڕ کیسەکەی نان کۆ بکاتەوە کەندۆڵەک لە تەنیشت گۆڕەکەی باوکیەوە هەڵ ئەکەنێت بۆ ئەوەی تیایدا بژی چونکە بێ ماڵە.

زخار مناڵی خۆش ئەویست و تەنیا بوو، خێزانی نەبوو، حەزی ئەکرد ساشا بگرێتە خۆی و گەورەی بکات بۆیە داوای لە برۆشکا کرد ساشکای بۆ بدۆزێتەوە لە پاداشتی ئەوە ڕۆبڵێکی بداتێ. ساشا دۆزرایەوە و زخار گرتیە خۆی و گەورەی کرد، گەنجێکی زیرەکی لێ دەر چوو. لە

سەنتەرێکی ڕاھێنان لە وێستگەی شەمەنەفەر دەست بەکار بوو. ھەموو کاتی ئێوارانیشی بەخوێندنەوە و دواتر بە نووسینیش بەسەر ئەبرد. بەڵام ھەستی بە بۆشاییەکی ڕوحی و ژیانێکی بێ مانا ئەکرد، زخار ئامۆژگاری ئەکرد و ھەوڵی ئەدا دووری خاتەوە لەو جۆرە بیرکردنەوەیە و خۆی ئازار نەدا. شەڕ بەرپا بوو دواتر شۆڕشی بەدوادا ھات. لە شەوێکی ئۆکتۆبەردا کاتێک زخار گوێی لە تەقەی سەرجادەکە بوو بە ساشای ووت:" وا بە عەقڵەکان دەست بەسەر دەسەڵاتدا ئەگرن، لەوانەیە ژیان داناتر ببێ".

بە بەیانەکەی ڕویان کردە شار بۆ ئەوەی لەبارترین و گرنگترین حیزب بدۆزنەوە و پەیوەندی پێوە بکەن. ڕویان لە بینای شارەوانی کرد کە نوسینگەی حیزبەکانی تیا بوو. زخار حزبی خۆی دۆزیەوە بەڵام کەسی نەدۆزیەوە لەگەڵی بدوێ لە کۆتاییدا لەوسەری ڕاڕەوەکە لای دەرگاکە کەسێکی دۆزیەوە دانیشتبوو پێی ووت کەوا ھەموان ڕۆیشتن بۆ ئەوەی دەست بەسەر دەسەڵاتدا بگرن و بەمزوانە مەتەڵەکە کۆتایی دێت و دوای ساڵیکی تر سۆسیالیستی پەیڕەو ئەکرێ، ئەمڕۆ تەنھا مامەڵە لەگەڵ دامودەزگاکان ئەکرێ. زخار داوای کرد ناونوس بکرێن لە حیزب. لە ماڵەوە زخار بۆ کوڕەکەی ڕوون ئەکردەوە و ئەیوت:" دەی بەڕێشەفی ئەبێ بەتاڵ بێ بۆ ئەوەی جێی ھەموانی تێا بێتەوە". دوای شەش مانگ ساشا چووە خولی کرێکارانی ھێڵی ئاسنەوە دواتر پەیمانگای پۆلیتەکنیك. بەڵام خوێندنەکەی تەواو نەکرد چونکە دەسەڵاتی حیزب بڕیاری دا بینێرێت بۆ بەرەکانی شەڕی ناوخۆ… لە شارێکی دووری ناوەڕاستی دەشتەکان.

سەفەری ئەوێی کرد بەڵام ھەر زوو بروسکەیەک لە ناوەندەوە ھات کارێکی تریان پێ سپارد لە شارەکەی خۆیان. ڕێگای گەڕانەوە زۆر قورس بوو، کە گەڕایەوە ماڵەوە توشی نەخۆشی تیفۆئید بوو. باوکی بە ھیوا بوو لە چاک بونەوەی تابوتێکی بۆ دروست کرد چاوەڕێی مەرگی ئەکرد، بەڵام دوای چەند حەفتەیەک چاک بوو سۆنیای کچە دراوسێیان سەردانی کرد. باوکی بیری کردەوە تابوتەکە بگۆڕێ ولانکێکی مناڵانی لێ دروست بکات چونکە کوڕەکەی درەنگ یا زوو ئەبێ سۆنیای دراوسێیان بخوازێت. ساشا کارێکی تری پێ سپێردرا لە لایەن حیزبەوە ئەویش گەڕان بوو بە ھەموو ناوچەکانی سەر بە پارێزگاکەیاندا " بۆ دۆزینەوەی ئەو کۆمۆنیستانەی توانای کار کردنیان ھەیە". بەڵام کەوتە دەس ئاژاوە گێڕەکان، بەڵام لەلایەن دەستەیەک لە پاسەوانانی سورەوە ڕزگار ئەکرێت ولەگەڵ فەرماندەکەیان، کە بینکین، خۆ بە یەکتر ئەناسێنن وپێی ئەڵێ کەوا بەشداری کردنی لە شەڕ تەنھا لەبەر

خانمە شۆڕشگێڕی کۆمۆنیستی ئەڵمانی ڕۆزا لۆکسمبۆرگە کە حەزی لە ئەکات.

هەر لە درێژەی گەڕانەکانیدا چیبەرینی ناسی کە سەرەکی لیژنەی شۆڕشگێڕی بوو لە شاری چیفینگەر، شاری سۆسیالیستی ڕاستەقینە. ساشا بڕیار ئەدا بڕوا بۆ ئەم شاری خەونە. بینی خەڵکی شار تا درێنگانێکی شەو ئەخەون بە ئارەزوی خۆیان، شایانی ئەوەن لە پاش ساڵانێکی درێژ لە ناسۆری و چەوسانەوە. کاتێک پرسی خەڵکی شار چ کارێک ئەکەن چیبەرین پێی ووت ئەمان چارەسەری "ڕوحی مرۆڤ" ئەکەن ئەمە کاری سەرەکییانە. بەرهەمیشیان برادەری و ڕوحی هاوڕێتییە، هەروەها وتی نابێ هەموو شتەکانی شار باش بن ئەبێ هەندێک کەمو کورتی هەبێ بۆ ئەوەی خەڵکی شار تۆزێک تەنگی بچێژن. کۆمۆنیستی ئەبێ تاڵییەکی تێدا بێت تاوەکو تامەکەی خۆش بێت. ئینجا لیژنەی نائاسایی پێك ئەهێنرێ کە هەڵ ئەستێ بە ئامادە کردنی لیستەی ناوی هەموو ئەو بورژوانەی کە هێشتا لە ژیاندا ماون لە دوای شۆڕش. پیاوانی سەر بە ئاسایش هەموویان لەناو ئەبەن، دوای ئەوەی گولە باران ئەکرێن، چیبەرین ئەڵێ: "ئێستا هەموو شتەکان چاک ئەبن"، ئینجا داوا لە هاوسەری بورژوا کوژراوەکان ئەکات بۆیان بگرین و خۆشی ئەوا بە خەوتن لە دوای ڕۆژێک لە کاری هەز پێوکەن.

لەگەڵ ئەم هەمووشدا هێشتا کەبینکین فەرماندەی دەستەی پاسەوانە سورەکان هەست بە بوونی کۆمۆنیزمی ناکات لە چیفینگەر، پیاوانی ئاسایش ئەبات و ئەڕوات بۆ گەڕان بەدوای نیمچە بۆرژوازەکانا و هەموویان کە ئەکاتەوەو نەفیان ئەکات بۆ شوێنە دورەکان. پاشان پرۆلیتارەکانی شار و ئەوانەی تر کە لەدەرەوەی شارەوە بانگ کرابوون لەلایەن کۆمۆنیستەکانەوە، هەموو خواردنە کۆڵەکە کراوەکانی ماڵە بۆرژواکان ئەخۆن و تەنانەت یەک مریشکیش ناهێڵن. چیبەرین باوەڕی وابوو کە بەختیاری هەمیشەیی لە ژیان خۆی دێتە دی بەبێ هەراسان کردنی پرۆلیتاریا چونکە بەختیاری ژیان-ڕاستی و زەرورەتە.

بەڵام کەبینکین بۆ شارا ئەسوڕێتەوە بە دڵتەنگی، چاوەرێی ساشکا دفانەف ئەکات بەئەوەی ڕای بزانێت لەبارەی ژیانی تازەوە. بەڵام ئەمیان هات بۆ شار و هیچ شوێنەوارێکی کۆمۆنیستی نەبینی، لەوانەیە لە ورگی خەڵك خۆی حەشار دابێ. ئینجا کەوتە پێشبینی کردنی ئەوەی بۆچی بەڵشەفەکان لە چیفینگەر ئاواتی کۆمۆنیزمی ئەخوازن بەم گەرمیە، لە کاتێکدا کۆمۆنیزمی مانای کۆتایی مێژوو و کۆتایی زەمەنە. زەمەنیش تەنها لە سروشت ئەڕوا و مرۆڤیش گیرۆدەی خەمەکیە.

ساشا، جیهازێکی داهێنا ڕوناکی خەر ئەگێڕێ بە وزەی کارەبا بە ئەم مەبەستە هەموو شوشەی پەنجەرە و ئاوێنەکانی شار لەکرانەوە بەڵام جیهازەکە کاری نەکرد لەبەر چەند هۆیەک. پرۆژەیەکی تر کرا، تاوەرێک بنیاد نرا تیشکی ڕوناکی ئاگری لەسەر بوو ڕێنمایی وون بووەکانی دەشتە دورەکانی ئەکرد. بەڵام کەس بە ڕێنمایی ئەم ڕوناکییەوە لە دەشتە دورەکانەوە نەهات. لە مۆسکۆوە هاوڕێ سربینۆف هات بۆ بەسەرکردنەوە و خەمڵاندنی کارەکان لە چیفینگۆر، بینی هیچ کام لە کارەکان سودبەخش نین. چیبەرین لە ڕونکردنەوەی هۆکان ووتی: “ئێمە کار ناکەین بۆ سوود وەرگرتن، بەڵکو لە پێناو یەکتریدا”. سربینۆف لە ڕاپۆرتەکەیدا بۆ سەروی خۆی نووسی:”لە چیفینگۆر شتی شادی بەخش زۆرە بەڵام بێ سوودن”.

لە کۆتایدا کاربەدەستان بڕیاریان دا ژن ڕەوانەی چیفینگۆر بکەن بۆ بەردەوام بوونی کرداری زاو زێ بەڵام گەنجانی شار گەرمییان تەنها لە باوشیانیاندا بەدی ئەکرد چونکە هەوا ساردی کرد بوو لەگەڵ نزیک بونەوەی پاییزا. هەواڵگرێك هات و هەواڵی هێرشی کازاکەکانی بۆ سەر شار هێنا، شەڕ لە نێوان خەڵی شار و کازاکەکان بەرپا بوو زۆری بەڵشەفەکان کوژران. ساشا و کۆبینکینی بریندار هەڵهاتن بەرەو دەشتەکان، هاوڕێ بریندارەکەی گیانی لە دەست دا. ساشا سواری ئەسپەکەی کە ناوی “هێزی پرۆلیتاری” ە ئەبێت تەی ئەتەقێنێ بەرەو دەشتەکان بەلای دێکەی خۆیاندا تێ ئەپەڕی بێ بێ وەستان تا ئەگاتە سەر دەریاچەی مۆتیفە کە باوکی پێش ماوەیەکی دوور تێیدا خنکاو لاشەکەی تێدا مابوو. ئامرازی ڕاوە ماسەکەی خۆی بینی کە کاتی مناڵی بەجێی هێشتبوو لەوێ. ئینجا بەزۆر “هێزی پرۆلیتاری” دائەگرێتە ناو دەریاچەکە و لەسەر زینی ئەسپەکەوە خۆی فڕێ ئەداتە ناو ئاوەکەوە و بەدوای ڕێگاکەی باوکیا ئەگەڕێ کە گرتیە بەر بۆ ئاشنا بوون بە چارەنووسی مرۆق لە دوای مردن. زخار پاڤلۆڤیچیش هات بۆ چیفینگۆر بە گەڕان بەدوای کوڕەکەیدا کە پەروەردەی کرد بوو، بەڵام تەنها برۆشکای مەردمناڵی بینی دانیشت بوولە پاڵ خانویەکی نیمچە ڕوخاودا لێی ئەپرسێ:” لەبەر خاتری من ساشام بۆ بدۆزەرەوە ڕۆبڵێکی ترت ئەدەمێ” ئەویش وەڵامی ئەداتەوە:” بۆت ئەهێنمەوە بێ بە بەرامبەر” و دەست بەگەڕان ئەکات بەدوای ساشادا.

پلاتۆنۆف ئەم ڕۆمانە فەلسەفە ئامێزەی نووسی، کەوا بەسەر و بەری لە کات بەفیڕۆدان لە بنیادنانی کۆمەڵگەیەکی نموونەیی بەبێ هەبوونی کۆڵەکەکانی ئەو بنیادنانە بەرجەستە ئەکات. دەمێکی تر (ساڵی١٩٢٨) لە ژیانی داهێنانی نوسەر کە تازە تازە لە دۆخی پێگەیشتنی

ئایدیۆلۆجی نزیک ئەبوەوە، درکی بەوە کردبوو کە ئەوە خۆیەتی ئەو مرۆڤە نموونەییە خەیاڵاویەی خەون بە گۆڕینی هەموو گۆی زەویەوە ئەبینێت و زۆری ئەو دروشمانەی کە حیزب بەرزی کردۆتەوە یوتوپیان قابیلی پراکتیزە کردن نین لە هەل و مەرجی ئەو ڕۆژگارەی وڵاتدا و دەسەڵات خەڵک هەڵئەخەڵ□ تێنێ. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە خۆشی لە ژێر کارتێکردنی فەیلەسوفە ئیدیالیستە ڕوسێکانی وەکو ڤید□ر□ق خاوەن بانگەوازی برایەتی لە نێوان مرۆڤ و بیردیایف خاوەن "بیرۆکەی ڕوسی" کە فیۆدۆر دۆستیۆفسکی ئیلتیزامی پێوە کردبوو، بوو. بەڵام پلاتۆنۆڤ هەوڵی تێکەڵکردنی بیری لەگەڵ ئەزمونی شۆڕشگێڕی-بەڵشەفی ئەدا.

پاڵەوانی ڕۆمان و چیرۆکەکانی هەوڵ ئەدەن نمونەیەکی باڵاو بێ وێنەی جێگیر دەستەبەر بکەن بەڵام ئەنجام دانی ئەو کارانە لە ژیانی ڕاستیدا شکست ئەهێنێ و لەکۆتاییدا گیرۆدەی خەمۆکی ئەبن و دەرچەیەک بەدی ناکەن لە دور کەوتنەوە و سەرهاڵگرتن زیاتر یان جوڵە و گەڕانی هەمیشەیی و ئۆقرە نەگرتن وەکو لوی، یەکێک لە پاڵەوانەکانی چیفینگۆر کە باوەڕی هێنا بەوەی کە کۆمۆنیستی جوڵەی هەمیشەیی و گەڕانە بە سەرتاسەری وڵاتدا. بۆیە پلاتۆنۆڤ خۆی هاواری:" با ملی ڕێ بگرین.. بڕۆین" ئەکرد.ئەم ڕۆمانە لەسەردەمی ژیان و دوای مردنی نوسەریش بۆ ماوەی دەیەها ساڵ بیرچووبوەوە تاوەکو ساڵی ۱۹۷۲ ئینجا چاپ کرا. لە ڕاستیدا بریتی بوو لە تێکەڵەیەك لە تراژیدیا و کۆمیدیا و خەیاڵ و غەیبیات و شرۆفەی سیاسی. جۆرێکی نوێ بوو لە داهێنانی ئەدەبی هەزم کردنی ئاسان نەبوو. تەنانەت گۆرکیش، ستایشی ڕۆمانەکەی کرد بەڵام لە گەڵ بڵاو کردنەوەی نەبوو، چونکە پێی وابوو کە جەماوەر بە ئاسانی قبووڵی ناکات.

شایانی باسە ڕۆمانەکەی تر "چاڵەکە"، کە ئەمیش لە شاکارەکانی پلاتۆنۆڤ ئەژمێردرێ لەساڵی۱۹۳۰ نووسی و لە ساڵی ۱۹۸۷ بڵاو کرایەوە. ڕوداوگەلێکی هاوشێوە ئەگێڕێتەوە لە دروستکردنی دامەزراوەیەك ک□ ب□ب□ت بە کۆشکی کۆمۆنیستی لە داهاتودا، بەڵام ناکۆکی نێوان کرێکاران جوتیاران شکست بە پرۆژەکە ئەهێنێ و چاڵەکە ئەبێت بە گۆڕێکی بەکۆمەڵ. ڕۆمانەکە سەرزنشتی یوتوپیا ئەکات لە ڕژێمی حوکم لەو ڕۆژگارە و داڕوخانی ئەو بیرە کۆمۆنیزمیەی کە واقعی ژیانی پشتگوێ ئەخست و تەئکید ئەکاتەوە کەوا سیستەمی سۆشیالیستی ناتوانرێت بنیاد بنرێت ئەگەر واقعی کۆمەڵگا و بارودۆخی دەوڵەت لەبەرچاو نەگیرێت. لە ڕاستیشدا پلاتۆنۆڤ هەرگیز باوەڕی نەگۆڕا بەوەی کە داهاتوی مرۆڤایەتی لە سایەی سۆشیالیستیدا

ئەبێت. پاڵەوانی ڕۆمانەکە، ڤۆشیف، کرێکارێکی گەنجە بڕیار ئەدات واز لە کار بهێنێت و بە پێ بڕوا بۆ شارێکی تر. ئێوارەی بەسەردا دێ لە دەشتێکا بڕیار ئەدا لە چاڵێکا بخەوێ شوانێک دێت و خەبەری ئەکاتەوە پێی ئ□□□□ ک□وا کارکردن دەست پێ ئەکات بە هەڵکۆلـینی بنەمای دامەزراوەی کۆمۆنیزمی چاوەڕوان کراو.

ئەندازیارێک و کۆمەڵی کرێکار دێن، کاری ڕوپێوی تەواو ئەکەن و دەست بە هەڵکەندن ئەکەن. ڤۆشێڤیش ئەچێتە پاڵیان و دەست بەکار ئەبێ و لەگەڵیان ئەخواو ئەخەوێ. هاوڕێ باشکین ئەهات بۆ پشکنین و لە ڕەوشی کارەکە ناڕازی بوو و ئاگاداریان ئەکاتەوە کەوا ڕەوتی سۆشیالیستی بەبێ ئەمان بەردەوام ئەبێت، ژیانی ئەمان (تەمەڵەکان) بێ مانا ئەبێت و ئەمرن. چیلکینی کرێکاریش کەپرێکی نیمچە وێران ئەدۆزێتەوە. ژنێکی نەخۆشی لەسەرە مەرگدا تیا ئەژی لە گەڵ کچە بچکۆلانەکەی. ژنەکە ئەمرێت و کرێکارەکەیش کچە بچوکەکە لە گەڵ خۆی ئەبات. کچەکە لێی ئەپرسیت دایکم بۆ مرد؟ ئەویش لەوەڵامدا ئەڵێ: لەبەر ئەوەی برژوازی بوو یان فریشتەی مەرگ ڕوحی کێشا. هاورێ باشکین بڵندگۆیەک دائەمەرزێنێ بەرنامەکانی ڕادیۆی پێ پەخش ئەکات کە داوای کۆکردنەوەی ڕوەکی کرابیفا و چۆنیەتی چاک کردنی تیسکی کلك و لاملی ئەسپ و شتی گرنگی لەو بابەتانە بڵاو ئەکاتەوە. کە بێزاری باڵ ئەکێشێ بەسەر کرێکارەکاندا لە ئاکامی ئەم باسە بێ مانایانەدا هەندێکیان داوای ڕاگرتنی پەخشەکە ئەکەن وئەبێ بە شەڕ لەناو کرێکارەکاندا. ئێوارە سافرۆنۆفی کرێکار کە توشی خەوزڕان بوبو هاواری کرد:" هێی..کۆمەڵێ مرۆڤ… ناکرێ سەرای کۆمۆنیزمی لە ئێوە دروست بکرێ". بەڵام کرێکارەکان پرسیاری ئەسڵو فەسڵیان لە کچە بچوکەکە ئەکرد ئەویش ئەیوت: "دايك و باوکم حەزیان نائەکرد بە برژوازێتی لەدایک ببم بۆیە لەگەڵ پەیدا بوونی لینین لە دایک بووم". سافرۆنۆف سەرسامی وەڵامەکە ئەبێت بۆی□ ئ□□□□ت: " دەسەڵاتی سۆڤێتیمان هەمیشە بە توندوتۆڵی ئەمێنێتەوە مادام هەتا مناڵەکانیشمان، دایکانیان لەبیر نیە، هاورێ لینینیان لەبیرە".

کرێکارەکان لە کۆبونەوەی ئەمڕۆیاندا بڕیاریان دا وەفدێکی خۆیان بن□□رن بۆ لای جوتیارەکان بە مەبەستی فێرکردنیان لە چۆنیەتی ڕێکخستنی کۆڵخۆزاکان، بەڵام جوتیارەکان ئەندامانی وەفدەکەیان کوشت. ئینجا کرێکارەکان چوون یارمەتی جوتیارە چالاکەکانی ئەو بوارە بدەن کە لەگەڵ دروستکردنی کۆڵخۆزەکان بون. کۆبونەوەیەک لە نێوان لایەنگران و ئەوانی تر کە دژی بوون بەسترا. چالاکوانانی لایەنگری دروستکردنی کۆڵخوازەکان لیستێکیان بە ناوی لایەنگران و

یەکێکی تریش بۆ ناوی کوڵاکەکان کە جوتیارە دەوڵەمەندەکان بوون ئامادە کرد بۆ ئەوەی بەروبوم و زەوی و ئاژەڵەکانیان دەست بەسەرا بگیرێت. کرێکارەکانیش هەڵئەستن بە دروست کردنی کەڵەکێک بۆ کوڵاکەکان تاوەکو دواتر بیانخەنە سەری و بیانبەنە بۆ ئاوی ڕوبارەکەدا بەرەو دەریا. جوتیارە هەژارەکانیش بەزمی گۆرانی و مۆسیقایان گەرم کردوە لە خۆشی دەست پێکردنی ژیانی نوێ و کۆڵخۆزەکان. دوای ئەوەی دانیشتن پاش چاک کردنی هەموو ئامێرە کشتوکاڵییەکان لە وەرکشۆپەکە و سوتاندنی هەموو خەڵوزەکەی کە لەوێ بوو، دوای ئەمە بەزاری دای گرتن لە بەر کاری.

ڕۆژی دواتر کرێکارەکان خەڵکی دێکەیان برد بۆ شار بۆ کارکردن لە چاڵەکە. کاتی ئێوارە کرێکارەکان ئەگەڕێنەوە سەر چاڵەکە ئەبینن کەوا بەفر پێی کردەتەوە و کەس لە شوێنی نوستنی کرێکارەکان نیە لە ناستیا بچکۆلە زیاتر. بەڵام چاڵەکە زۆر گرنگ نیە بەلایانەوە لەبەر ئەوەی هەموو ئێستا بیریان لای چۆنیەتی بڵاو کردنەوەی کۆمەڵەی جوتیارانن لە لادێکاند. بە بەیانەکەی زوو ناستیا ئەمرێ، ڤۆشیڤ بەرامبەر لاشەکەی ئەوەستێ زمان حاڵی ئەڵێ ژیان هیچ تامێکی هەیە بەبێ ئەو چونکە سەرچاوەی خۆشی ژیانی بوو. دواتر کۆڵخوازەکان هاتن بۆ کارکردن لە چاڵەکە زۆر بە گەرمی وەکو ئەوەی بەڕێی ڕزگار بونیان لە چاڵەکەدا ئەدۆزنەوە. هەتا ئەسپەکانیشیان کار پێ ئەکرد لە دەرهێنانی بەردەکانی چاڵەکە. جوتیارەکان بڕیاریاندا ببنە بە پرۆلیتاریا بەمەش بڕیاری مەرگیان بەسەر خۆیاندا وەکو چینێکی کۆمەڵگا. ڤۆشیڤی کرێکار، خەمبار بە مەرگی کچەکە، ئیتر هەرگیز کاری نەکرد لە چاڵەکە ووتی " من پەروەردە کراوی ئمپریالیستی قەزەونم، کۆمۆنیستی بابەتێکە پەیوەست بە مناڵان، بەبێ ناستیام خۆش ئەوێیست.. ئێستا ئەڕۆم بۆ ئەوەی هاوڕێ باشکین بکوژم ". بە عەرەبانەکەی ڕۆیشت بە ئەوەی جارێکی تر نەیەتەوە بەلای چاڵەکە. چیلکینش گۆڕێکی قوڵی بۆ ناستیا هەڵکەند بۆ ئەوەی گوێی لە ژاوە ژاوی دەرەوە نەبێت.

پلاتۆنۆڤ لە سەرەتای سییەکانەوە ئەینووسی بەڵام نووسینەکانی لە چەکمەجەی مێزەکەیا ئەمایەوە. ستالین تووڕە بوو بوو لێی لە دوای بڵاوکردنەوەی چیرۆکی "بۆ خەزن کردن" (١٩٣١)، هەروەها قەدەغەی خستە سەر بڵاو کردنەوەی هەموو کارو وتارە ڕەخنەییەکانی و گۆڤاری "ڕەخنەی ئەدەبی"یشی داخست کە کارەکانی ئەمی بڵاو ئەکردەوە. تەنانەت چیرۆکی " بای خاشاك"یش (١٩٣٤) کە دژی فاشیەت بوو، قەدەغە کرا بەبیانوی بوونی ڕوحی گاڵتەجاڕی و "دوور کەوتنەوەی لە ڕاستی".

بۆیە لەو سەردەمە کارەکانی وەکو ڕۆمانی "مەسکفای بەختیار" و ڕۆمانی "دەریای مناڵی" و شانۆگەری "دەنگی باوك" و وتارەکانی لەسەر پۆشکین و گۆرکی و ئاخماتۆڤا و هەمنگوای و چابیك و پاوستۆڤسکی و گرین بڵاو نەکرانەوە. لەم کاتانەدا لە چاپکردنی بابەتە کۆمەڵایەتەکان دوور کەوتەوە و زیاتر لەسەر ئازاری ڕوحی مرۆڤ و بابەتی خۆشەویستی بە ڕروحیانەتێکی فەلسەفیەوە بابەتگەلێکی ئەنووسی. هەروەها چیرۆکی "ڕوباری باتەدان" و " فرە" ئەفرەدەت" و "خانویەکی قوڕ لە باخی شار" کە زیاتر لایەنی سایکۆلۆجی لە وەسفی کەسایەتەکان ئەخاتە بەرچاو کاری نووسەرن لە هەمان سەروەختدا. لە ساڵانی ١٩٣٣-١٩٣٥ دوای گەشتەکەی بۆ تورکمانیا ڕۆمانی "خەو" ی نووسی کە پاڵەوانەکەی ئەیەوێت میللەتەکەی لە ناوچوون ڕزگار بکات بە دامەزراندنی کۆمەنەیەک بەڵام لە هەوڵەکەی سەرکەوتوو نابێت.

پلاتۆنۆڤ لە سەرەتای سەدەی بیستەم دەرکەوت کاتێك ڕەوشەکە تەواو پێگەیی بوو بە شۆڕشەکەی ڕوسیا. لەو ساڵانەدا بەهرەی هەڵکەوتوی دیار دەرکەوت کە باشترین داهێنانی ئەنجام دا لە بواری ئەدەبی ئەو سەردەمەدا. نموونەی " دۆنی لەسەرخۆ"ی شۆلۆخۆڤ، "ڕۆژانی خەزانی تەربین" و "پاسەوانی سپی"ی میخائیل بوڵگاکۆڤ و "ڕوسیای خوێناوی"ی ئارتەم ڤیسیەلی و " سوپای سوارە سورەکان"ی ئسحاق بابل و "ئێمە"ی زامیاتین و قەسیدەی " باشە" ی مایاکۆڤسکی و " ژنە نەناسراوەکە"ی ئەلەکزەندەر بلۆك و هی تریش. لە کارە ئەدەبەکاندا ڕوحی تراژیدیا، هاوڕێ لەگەڵ گاڵتە هاتن بە واقع و ڕوانینە داهاتوو بە چاوی ئومێدەوە لە یەک کاتدا بەرجەستە ئەکات.

لە ساڵی ١٩٣٨ پلاتۆنۆڤ تووشی هەندێ ناخۆشی بوو، کوڕەکەی کە تەمەنی ١٥ ساڵ بوو گیرا بە تاوانێکی هەڵبەستراو هەکەی نامەیەکی بە ئیمزا بوو نێردرا بوو بە پۆلیس دەربارەی پلانی ئەم گەنجە بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی سۆڤێتی. دواتر ئاشکرا بوو کە هاوپۆلێکی خۆی لە قوتابخانە ڕکابەری بووە لە خۆشویستنی کچێکی قوتابخانەکەیان بۆ ئەوەی لەی ڕزگار بێت ئەو تاوانەی بە هەڵبەستوە وەك ئەوەی لە ڕۆمانی "مەنت کریستۆ"ی ئەلیکزەندەر دۆمادا هاتوە. پلاتۆنۆڤ بە هەموو شێوەیەک هەوڵی دا کوڕەکەی ڕزگار بکات لە ڕێی ناسیاوەکانیەوە وەکو شۆلۆخۆڤ بەڵام دوای تێپەڕ بوونی سێ ساڵ ئینجا بەربوو دوای ئەوەی تووشی نەخۆشی سیل بوو بوو. پلاتۆنۆڤ خۆی خزمەتی کوڕە نەخۆشەکەی ئەکرد بۆیە خۆشی توشی هەمان نەخۆشی بوو هەر بەو نەخۆشیەش لە ساڵی ١٩٥١ کۆچی دوایی کرد .

لە عەرەبیەوە/ نەجات عەزیز

*فرانتز كافكا (1833-1924) نوسەرى ناسراوى چيك. بەرھەمەكانى بە زمانى ئ□□م□انى نوسيوە و ڕەخنەگران بە يەكێ لە ديارترين نوسەرەكانى سەدەى بيستەمى ئەژمێرن.

*** وێنەكەى سەر□و□ □ پ□يكەرى (پلاتۆنۆڤ)□ ل□ □ شارى ڤۆرۆنيچ**

مێژووى بێ دۆكۆمێنتى قارەمانەكان … عومەر محەمەد

لەيادى لەيلا قاسم وهاوڕێكانى دا

بۆ خوێند□ن□وەى ئەم بابەتە كليكى ئێر□ بكەن ….

كاتێ جۆرج ئۆروێڵ دەينووسى … وەرگێڕانى: ئەستێرە عەباسى

جۆرج ئۆروێڵ مرۆڤێك بوو كە زۆر بەباشى لەگەڵ سەردەم و ڕۆژگارەكەيدا دەكەوتە گفتوگۆ و ڕەخنەى لێ دەگرت. لە كتێبى دەربەدەرى لە پاريس و لەندەنەوە تاوەكوو كتێبى ١٩٨٤، ئەو شێوازانەى كە دامودەزگا حكومييە نامرۆڤييەكان و ئەوانەى زياتر لەسەر ژيانى تاك كار دەكەن، دەخاتە ڕوو.
لايەنگرێكى سەرسەختى سۆسياليزم بوو، كە بە ئاشكرا دژى كاپيتاڵيزم(نيزامى سەرمايەدارى) و كۆمۆنيزم، فاشيزم(كۆنەپەرست) و

ئیمپڕیالیزمی بەریتانیا بوو.
بە شێوەیەکی بەربڵاو بیروبۆچوونە سیاسییەکانی لەسەر بنەمای ئەزموونە تایبەتەکانی، لە خزمەتکردنی پۆلیسی ئیمپڕاتۆری هیندستان -بۆرماوە- بگرە تاوەکوو قاپشۆری لە فەڕەنسا پێکهاتبوو. ئەو وردەوردە لە گەڵەکەکانی دەوروبەری ئینگلستان دوور کەوتەوە و بەرەو جەنگە ناوخۆییەکانی ئیسپانیا بەڕێ کەوت، تیرهاوێژێکی فاشیست تەقەی لێ کرد و ئەمیش ناچار بوو هانا بۆ پۆلیسی نهێنی کۆمەنیست بەرێت.
تێکڕای نامەکانی جۆرج ئۆروێڵ کە دەزگای چاپی لیڤرایت لە مانگی ئابدا بڵاوی کردووەتەوە، دەکرێت بە گفتوگۆی نێوان جۆرج ئۆروێڵ خۆی و سەردەمەکەی هەژمار بکرێ.
کاری ئەو ڕێخۆشکەری کێشە و مشتومڕ و شەڕی نێوان دەستە چەپ و دەستە ڕاست بوو و بۆ هەمیشە ناوبانگی بە بەرهەڵستکار دەرکرد. ئەم ناوبانگە سەرەنجامێکی گاڵتەجاڕیشی لێ کەوتەوە: دەوڵەتی بەریتانیا مافی بڵاوکردنەوەی هەندێ لە بەرهەمەکانی لە هیندستاندا نەدەدا، لە کاتێکدا کە هەر لەو سەردەمەدا بیروڕا دژە جەنگییەکانی خۆی لە تەلەفزیۆنی بی بی سی ڕادەگەیاند.
ئەو نامانەی کە لەم کتێبەدا کۆ بوونەتەوە قۆناغێکی کاتی چل ساڵی لەخۆ دەگرێت، کە بە نامەیەکی پێ لە هەڵەی ڕێنووسی -کە لە قوتابخانەیەکی شەوانەڕۆژی نووسراوە- دەست پێدەکات و بە نامەیەك کە لە لایەن -سۆنیا- هاوسەری ئۆروێڵەوە نووسراوە، کۆتایی پێ دێت، چوونکە ئۆروێڵ لەو دەمەدا چیتر توانای نووسینی نەبوو. ئەم نامانە دیمەنێکی ڕاست و بێگەرد لەو ژیانی ئۆروێڵدا نیشان دەدەن.
هەرچەندە نامە بەرچاوەکان خۆی نەینووسیون، بەڵکوو زیاتر پەیوەندی بە هاوڕێکانی و بەتایبەتی یەکەم هاوسەریەوە -ئالین-ەوە هەبووە، کە دەکرێ هەر لەو نامانەدا بۆمان دەر بکەوێت کە ئالین بۆخۆی نووسەرێکی بەتوانا بووە.
مخابن ئەنجامی چاوخشاندنەوە بەسەر کۆی نامەکانی ئۆروێڵدا، لە ڕوانگەی شیکردنەوەی کاری ئەدەبی ئەوەوە، تا ڕادەیەکی زۆر دڵساردکەر و نائومێدکەرە! بە خوێندنەوەی نامە نووسراوەکانی دەتوانرێ بە زانیاری زۆری کتێبی ١٩٨٤ و نیزامی ئەخلاقی کێڵگەی ئاژەڵان بگەین. بزووتنەوەکان تەنیا یەك کاریگەری ڕادیکاڵێت لەسەر دادەنێن، کاتێ جەماوەری خەڵك هۆشیارن، دەزانن چۆنچۆنی هەر کە نوێنەران کارەکانیان ئەنجام دا، ئەوان لە دەرەوەی شانۆکە دەزانن.
بەڵام ئەو شتەی کە زۆربەمان دەیبینین تێکهەڵچوون و ناکۆکی نێوان دەزگا بڵاوکەرەوەکان و نیگەرانی لەبارەی پارەوەیە.
لە لایەکی ترەوە، ئەو کەسانەی کە بەدوای دەرکی ماهییەت و بیروڕا

سیاسییەکانی ئۆروێڵەوەن، لە حەقیقەتە سەرنجڕاکێشەکان تێدەگەن. بەشێکی زۆری ئەم نامانە بەو هەیەجانەی کە لە وەرگێڕانی کتێبەکانی لە وڵاتانی بەرەی ڕۆژهەڵاتدا هەیبووە، ئەو تایبەتمەندییەی هەیە کە تیایاندا زۆر جار ئاماژە بەوە کراوە کە خۆی لە سوودوەرگرتنی بڵاوکردنەوەی ئەم کتێبانە، دەپاراست. بڵاوبوونەوەی دوو یادداشت - ڕووی قسەم لە کەسێکی ئانارشیستە(ئاژاوەگێڕە) بە ناوی هێربێرت ئیدوارد ڕید- ئەوە دەخاتە ڕوو کە ئەو سەبارەت بە پێکهێنانی میدیایەکی نووسراو کە بۆ سانسۆڕ بیروبۆچوونە دژە جەنگییەکانی خۆی دەر ببڕێ، زۆر نیگەران بووە.
لەنێوان سەرجەم بابەتەکانی تری ڕەخنەی ئیمپڕیالیزمدا، دوو شتی بۆ گرنگ بوو، باوەڕی بە ئازادی بیروڕا و نیگەرانییەکانی بۆ دیل و کۆیلە ئەڵمانییەکان. ئەو بابەتەی کە لەم کتێبەدا زۆر باس کراوە، پێداگری ئۆروێڵ لەسەر ڕەفتاری دادپەروەرانە و تەنانەت لەگەڵ نەیارەکانی بوو، چ ئاشتیخوازێکی وەکوو ئەلێکس کامفۆڕت یا فاشیستێکی وەکوو ئۆزواڵد موزلی.
ئۆروێڵی نووسەر لە سەرانسەی کتێبەکەدا سێبەرئاسا بوونی هەیە، ئەو مرۆڤێکە کە لە پێش زەمینەدا دەوەستێ.

جۆرج ئۆروێڵ لەسەر بەرگی ڕۆژنامەی تایم

ئۆروێڵ لە نامەکانیدا، بە دراماتیکیترین ڕووداوەکانی ژیانیدا - ئەو ڕووداوانەی کە بابەتی زۆرێك لە نووسینە نایابەکانی بوون- بە شێوەیەکی تەواو هەستپێکراو و بەبێ هیچ ڕوونکردنەوەیەك، تێدەپەڕێ.
لە نامەکاندا هیچ نووسراوێك لەسەر ئەو ساڵانەی کە ئەو لە پۆلیسی ئیمپڕاتۆری بۆرما بوو یان لەو سەردەمی نووسینی کتێبی دەربەدەری لە پاریسدا نەهاتووە، تەنیا یەك نووسراو لە کتێبی ڕووداوە پڕمەترسییەکانی بەڕەڵایەکی ئاماتۆر لە ئینگلستان و نووسراوی زۆر کەمی ویگان، شوێنێ کە ئەو بارودۆخی ژیانی ڕۆژانەی مەعدەنکارانی ڕاگەیاند و ڕێژەیەکی کەمی لە کاتی ئامادەبوونی لە ئیسپانیادا، دەبینرێت.

هەروەها لەنێوان ئەم نامانەدا، ڕوونکردنەوەی ئەو دەورانەی کە نەخۆشخانەی تێپەڕاند و قۆناغی چارەسەری نەخۆشیەکەیشی -سیل- خراوەتە ڕوو. کۆتا نامەکانی بە تەرزێکی ئاگایانە و ئاوازێکی غەمگین نووسرابوون، بەڵام بەم حاڵەیشەوە بڕێ جار ئاوازەکەیان شاد بوو. ئەم نامانە کەمتر سەروکاری لەگەڵ دەرد و ئازارەکانیدا هەیە.
بە نەخۆشی خەمۆکی، کە بووە هۆی تێکەڵبوونی لەگەڵ کارەکەیدا، لەنێوان خۆی و کوڕەکەیدا -ڕیچارد- مەودایەکی هێشتەوە و نەیتوانی

تا کۆتایی نەخۆشیەکەی، کوڕەکەی ببینێ.
لە ڕاستیدا ئەو شتەی کە ئەم کتێبە پێوەی خەریکە، کۆمەڵە وێنەیەکە لە ژیانی ئۆروێڵ، کە بە پلەی یەکەم سەروکاری لەگەڵ بیروبۆچوونی ئەو و لە کۆتاییشدا بە هەموو لایەنە بێدەنگ و تاریکەکانی ژیانیەوە هەیە. ئەم جۆرە دیمەنە بەدەستهێنانی زنجیرەی چالاکییە کۆمەڵایەتییەکان و بیروڕای تاکەکەسی قورستر دەکات، هەر بەم بۆنەیەوە زۆر بەنرخترە.

بەڵام بە ئاستەم دەتوانرێ بگوترێ کە خوێنەرانی ئەم کتێبە ڕێك و ڕاست کێن. زیاتر ئەم نامانە لە ئێستادا تەنیا بۆ هەوادارانی ئۆروێڵ ئاشنایە، لە کاتێکدا لێرەدا ڕیوایەتی دەق بە جۆرێك نییە کە بتوانێ سەرنجی خوێنەری ئاسایی بەلای خۆیدا ڕابکێشێ. لە هەردوولاوە چاپی چوارەمی ئەم کتێبە کە کۆمەڵە وتار، نامە و نووسراوە ڕۆژنامەوانییەکانی جۆرج ئۆروێڵە و گرنگترین نامەکانی لەپاڵ وتارەکان و شیکردنەوەی ڕۆژنامەکان، بریتییە لە هەڵبژاردەی یادداشتەکانی ڕۆژانەی، کە مایەی سەرنجی خوێنەرانە.

وەها سیمایەکی سیمبۆلیکی(ڕەمزی)، هێشتا نرخی ئەوەی هەیە کە ڕابوەستین و چاوێك بە لایەنە بێخەوشەکانی مرۆڤایەتی و بەسەرهاتی ژیانیدا بخشێنین: کتێبە نەنووسراوەکان، هەڵوەشاندنەوەی سەفەرەکان، پەیوەندییە ناکامەکان، نەخۆشی، قەرزە ماڵییەکان، پەیداکردنی کەشفی لەبار و شایستە و لە هەموویشی خۆشتر، هۆگربوونی بە کوڕە بچووکەکەیەوە.

کۆی نامەکانی ئۆروێڵ، لە ناخەوە ژیانی ئەومان بەو جۆرەی کە هەبووە بۆ دەردەخات، هەر وەکوو ئەوەی کە خودی ئۆروێڵ وتویەتی: “ئەگەر لە دەروونی ژیانی هەر کەسێك بڕوانین، جگە لە کۆمەڵێك شکست هیچی تر نابینین.”

کاتێك ئۆروێڵ لە بی بی سی کاری دەکرد، لە بنەڕەتدا بەرهەمهێنەری بەرنامە بانگەشەییەکان بوو.
ڕاوێژکارەکەی لەگەڵ بڵاوکردنەوەی ڕاگەیەندراوێکدا –کە بژاردەیەك لە ڕاگەیەندراوەکە لەم کتێبەدا هاتووە- دەڵێت: “من ئەوم لە لایەنی ئەخلاقی و توانای زەینییەوە زۆر قبووڵە. ئەو زۆر ڕاستگۆ و دوورە لە پەنامەکی و نهێنی و لە ڕۆژی دوایدا یان بە باش و چاکەکار لە قەڵەمی دەدەن یا ئەوەی کە لە ئاگری دۆزەخدا دەیسووتێنن!” بەڵام خودی ئۆروێڵ ئەزموونی جیاوازی هەبوو.

لە بیرەوەریيدا نووسی: "هەموو بانگەشە و پڕوپاگەندەكان، تەنانەت ئەوانەی كە ڕاستی و حەقیقەتیش دەڵێن، لە درۆیەك زیاتر هیچی تر نین."

ئەوە ئۆروێڵ بوو كە لە وتارەكەیدا لەبارەی گاندییەوە، بیرمان دەخاتەوە كە هەموو باشەكان گوناهبارن، تا كاتێ كە بەراوەژووەكەی دەسەلمێت..."

دوو مەسەلەی گرنگ ڕووی دا، كە ئۆروێڵ بەهۆیەوە سەرزەنشت كرا. یەكەمیان ئەوەیە كە بەنیاز بوو پەلاماری هاوڕێیەكی خۆی -جاسینتا بودیكام- بدات، تەنانەت گەیشتە ئەوەی كە جلەكانی دڕاند. دووەمیشیان ئەوەیە كە لیستی ئەو كەسانەی بۆ نوێنەرایەتی دەوڵەتان ڕەت كردەوە، كە دڵدۆنگی لایەنگری كۆمەنیستبوونیان لێ دەكرا.

بە بۆچوونی من بە شێوەیەكی كورت و پوخت ئەوەی كە لە كتێبەكەدا نامەكانی لایەنە بەرانبەرەكانیش هاتووە، زەمینەی گرنگی زیاد كردووە. ئەم بابەتەی دوایی، زۆر هاوشێوەی خستنە تەڵەی ناوەكان بوو لە سەردەمی مككارتیزمدا McCarthyismو لەگەڵ بیركردنەوەی ئۆروێڵ خۆیدا نەدەهاتەوە. بەشی توێژینەوەی زانیاری، كە بەدوای كەسانی چەپی دژە ستالینی دەگەڕا، هاوڕێی ئۆروێڵ -سێلێنا كیروان-ی دامەزراند تاوەكوو یارمەتی بانگەشەی دژە شۆرایی بدات. ئەو بۆ وتارێك داوای یارمەتی لە ئۆروێڵ كرد، بەڵام ئۆروێڵ ئەوەندە نەخۆش بوو كە نەیدەتوانی هاوكاری بكات.

ئەو نووسەرانی دیكەی -كە بەكەڵكی ئەو كارە دەهاتن- ناساند و بۆ دڵنیایی، پێستێك لەو ڕۆژنامەنووسان و نووسەرانەی كە بە بۆچوونی بە شێوەیەكی نهێنی كۆمەنیست بوون یان تەنیا لە لایەنگرانی حزب بوون، ناساند و دانی پێدانا كە ناكرێ وەك مەبلەغێك باوەڕیان پێ بكرێ. هەرچەندە ئەم كارە بە كارێكی ئەقڵانی دەهاتە بەرچاو، بەڵام باسێكی دڵهەژێن بوو و ئەم كارە بەڕاشكاوی لەگەڵ گەواهیدان لەدژیان لە بەرانبەر كومیتەی چالاكییە دژە ئەمریكییەكان، جیاواز بوو.

لەبارەی ڕابردووەوە، هیچ شتێ ناتوانێ ڕەفتاری ئۆروێڵ ڕوون بكاتەوە، بەڵام لە نامەیەكدا كە چوار دەیەی دواتر بە شێوەیەكی هاوڕێیانە نووسرا (و لەم كۆمەڵە نامەیەشدا بڵاو بووەتەوە)، بودیكام بەم جۆرە ڕای خۆی دەربڕیوە: "ئەو پەیوەندییەی لەناو بردووە كە لە سەردەمی منداڵییدا زۆر گەرموگوڕ بوو... ساڵانێكی پێچوو تا بە شێوەیەكی ئاشكرا تێگەیشتم كە هەموومان كەموكوڕیمان هەیە، بەڵام لە نێوان تەواوی ئەو مرۆڤانەی كە بینیومن، ئەو لە هەموو

کەسێ زیاتر کەموکوڕی هەبوو.”

دەستەواژەی “زیاتر کەموکوڕی هەبوو”، بەتەواوی لەگەڵ تێڕوانینی ئۆروێڵدا یەك دەگرێتەوە. حاشای بوونی ئارمانشارەکان، ڕق و قین و نەفرەتی لە پیرۆزییەکان و قارەمانێتی، ڕەشبینبوونی بە هەر جۆرە کەماڵخوازییەك هەروەها جەختکردنەوە لەسەر ئەوەی کە مرۆڤ بە پێی دابونەریتی خۆی ڕووبەڕووی بارودۆخی سەخت و دژوار دەبێتەوە و لەنێوان خراپ و خراپتردا، یەکێکیان هەڵدەبژێرێ. ئەم وتەیە، بەم جۆرە لەگەڵ باوەڕبەخۆنەبوونی ئەو، بە پیرۆزدانانی کارەکەی و بلیمەتی ئەو لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ بابەتی ناخۆشدا، وێك دێتەوە.

بەگشتی ئەم تایبەتمەندییانە بیروبۆچوونێکمان سەبارەت بە ئۆروێڵ لا دروست دەکات کە هەم واقیعیانە و هەم ئینسانییە. لە وتنی حەقیقەت سفتوسۆڵ و سەختە و لەو واحیدەدا بە هۆی ئەم نیشانانەوە بێتواناییەکانی مرۆڤ دەبەخشێ. ئەم بیروبۆچوونە بە شێوەیەکی تەواو لە نامە تایبەتەکانیدا دەبینرێت.
سەرنجڕاکێشتر لەمانەش ئەوەیە، تێکڕای ئەم کۆمەڵەیە لەجیاتی ئەوەی ئۆروێڵ وەکوو سیمبۆل و نموونە بەرەوپێش ببات، پیشانمان دەدات کە ئەو وەکوو مرۆڤێك، لە شکستەکانی گەورەتر و لە ئارەزووەکانی بچووکتر بوو.

جۆرج ئۆروێڵ: نووسەری بەناوبانگی ئینگلیزی، لە ماوەی دەیەی ١٩٢٠ی میلادیدا، لە پۆلیسی ئیمپڕاتۆری هیند لە بۆرما خزمەتی دەکرد. لەو سەردەمەدا، بۆرما پارێزگایەك بوو لە هیندی بەریتانیا. کۆماری بۆرما دەکەوێتە باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیاوە و هاوسنوورە لەگەڵ هیندستان و بەنگلادیش و چین و تایلانددا. هەروەها میانماریشی پێدەوترێت، کە پایتەختەکەی شاری ڕانگۆنە.

ڕووبەری خاکی بۆما بریتییە لە ٦٧٦٥٧٨ کیلۆمەتری دووجا و چلەمین وڵاتی جیهانە لەڕووی فراوانی خاکەکەی و بیستوچوارەمین وڵاتی جیهانە لەڕووی ژمارەی دانیشتووان و ٨٩٪ی دانیشتووانەکەی سەر بە ئایینی بودیزمن و ٤٪ی مەسیحیین و ٤٪ی تریشی موسوڵمانن و ٣٪ی دانیشتووانی پەیڕەوی لە ئایینەکانی تر دەکەن. سەرچاوەی گرنگی سامانەکەی لێکە، نەیشەکەر، برنج، نیکڵ و نەوتە.

هێربێرت ئیدوارد ڕید: ئانارشیست، شاعیر و ڕەخنەگری ئەدەبی

ئینگلیزی بوو، کە بە هۆی کتێبە زۆرەکانیەوە کە لەبارەی هونەرەوە نووسیویەتی، لەوانە کتێبی کاریگەری ڕۆڵی هونەر لە فێرکردندا، ناسراوە. هەروەها ڕید لە دامەزرێنەرانی دامەزراوەی هونەرە هاوچەرخەکان بوو.

کۆیلە ئەڵمانییەکان: پاش شکستی دڵتەزێنی ئەڵمانیا لە ستالینگراد، نەوەد و سێ هەزار ئەڵمانی بە دیل گیران، کە تەنیا پێنج هەزار کەسیان بەزیندووی گەڕانەوە بۆ ئەڵمانیا.
مککارتیزم: زاراوەیەکە بۆ ئاماژەدان بە چالاکییە دژەکۆمەنیستییەکانی سیناتۆر جۆزیف مککارتی (١٩٠٨ تا ١٩٥٧) لە دەستپێکی قۆناغی جەنگی سارددا.

مەکسیم ویگان: ژەنەڕاڵی فەڕەنسی، لەدایکبووی بڕۆکسێل لە جەنگی جیهانی یەکەم بەڕێوەبەری ناوەندی ژەنەڕاڵ فوش بوو. لە مانگی چواری ١٩٢٣ تاوەکوو ٢٩ی مانگی یانزەی ١٩٢٤، دووەمین کۆمیسیۆری باڵای فەڕەنسا بوو لە سوریا و لوبنان. هەروەها براوەی خەڵاتی خاچی گەورە بوو.

وەرگێڕانی: ئەستێرە عەباسی

Show original message

شانۆگەرییەکانی شکسپیر لە سینەمادا ... حەیدەر عەبدولرەحمان

هەمیشە پرسیارێك لە نێو هەوادارانی سینەما و شانۆدا سەرهەڵدەدا ئەویش ئەوەیە ئاخۆ لە ئاکامدا سینەما یان شانۆ کامیان لە بەرامبەر ئەوی تریاندا چۆك دەدەن ؟ دوای شیکردنەوەو تێڕامانێکی کەم دەگەینە ئەنجام و دەڵێن (هەردوکییان بەیەکەوە هەن و بە یەکەوە چێژ بە ژیان دەبەخشن ، هیچیان ناتوانن چۆك بەوی تریاندا

بـ□ـن،چونکە هەردوکیـان بـوونەتە پارچەیەك لە ژیـانی سەرجەم مرۆڤایەتی و ناتوانین بە هیچ کڵۆجێ دەست بەرداریان بین.
بەڵـام پرسـیاری هەرە دیاربەرچـاو لەو نێوەنـدەدا ئەوەیە کە هونەرمەندە داهێنەرەکان چۆن دەتوانن ئەو دوو هونەرە ئاوێزانی یەکتر بکەن ، بە هەردوو رووی داهێنانەوە سوود لە یەکتر ببینن .

ئەمڕۆ نیە سینەما سوودی لە شانۆ وەرگرتووە،دێر زەمانێکە گەورە سینەماکارەکان شانۆگەری□ی ب□ پێزە جیهانییەکانیان خستۆتە توێ ی سینەما،لەو نێوەندەشدا پشکی شێر بەر شکسپیر و شانۆگەریەکانی کەوتووە،سـینەماکارەکان تـا ئێسـتا سـوودێکی زۆریـان لێ وەرگرتـووە،لەوانەش شـانۆگەری□ ناودارەکـانی وەك بازرگـانی ڤینیسـیا،هوتییللۆ،هاملـێت،لیر پاشـا،ئۆتیللۆ کە گەورەتریـن و دیـارترین هونەرمەنـدە سـینەماکارەکانی جیهـان رۆڵییـان تێـدا بینییووە، ئەوەتا (ئال باتشینۆ) کاتێ کەسایەتی شایلۆکی لە فیلمی بازرگانی ڤینیسیا بەرجەستە کردووە،رەخنە گرەکان گوتییان تا ئێستا شـایلۆك بەم ئاسـتە بەرزە لە شانۆشـدا بەرجەسـتە نەکـراوە، دەرھێنەر(مایکـل رادفۆرد) سـیناریۆی سـینەمایی بۆ دەقەکە نوسیووە،کە تێیدا رەچاوی سیماو خەسڵەتەکانی زێتر لە چوار سەدەی رابووردووی تێدا تۆمار کردووە،وێڕای ئەوەی چارەسەرێکی گونجاوی بۆ دیالۆگ داناوە، بە شێوەیەك کە وێنە لە هەندێ شوێندا جێگەی دیالۆگ بگرێتەوە،لە هەمان کاتیشدا فەزایێکی باشی بۆ فانتازیای ستاتیکا بە جێ هێشتبوو کە سنووری تەسکی شانۆی تێدا تیپەرا ِندبێ ..

لە هەشتاکاندا دەرھێنەری شیلی (رۆول رویز) فیلمی ریتشاردی سێیەم-ی شکسپیری نمایش کرد،لە هەمان کاتیشدا(لال بشیلۆش) هەمان شانۆگەری کردە فیلم،بەڵام هەر یەکەو بە تێڕوانینی خۆی،هەردوو فیلم بوونە جێگەی رەزامەندی هەوادارانی سینەما، هەر یەکەو لەو دوو دەرھێنەرە بە شێوەیەژك هەڵسوو کەوتییان لە گەڵ مۆنۆلۆژەکان و دیالۆگەکاندا کـردووە، بەڵـام زۆربەی راکـان وابـوون کە (رویـز) بە فۆرمێکـی ئەزموونگەر لە ئەدا و دیکۆمێنت و ستاتیکا بونیاتێکی وروژێنەری بۆ فیلمەکەدا داڕشتووە.
گەورە ئەکتەری شکسپیری (لۆرانس ئۆلیفیە) کە رەخنەگران بە سیحری شانۆ لە سینەما ناوی دەبەن،لە چەندین لەو فیلمانە بەشداری کردووە کە لە شانۆگەریەکانی شکسپیر وەرگیراون ، لەوانە:بە تایبەتیش دوای سەرکەوتنی لە رۆڵی (رۆمیۆ) ی لە رۆمیۆ جولێت،هاملێت و ئۆتیللۆی و هنـری پێنجەمـی لە کـارە سـینەماییە کلاسـیکییەکاندا بەرجەسـتە کردوووە،لۆرانس لە دیارترین ئەو ئەکتەرە مەزنانەیە کە زۆرترین

کەسایەتییە شکسپیرییەکانی لە شانۆوە گواستەتەوە بۆ سینەما، هەمیشە هەوڵی ئەوەی داوە کە زۆر لە شانۆ دوور نەکەوێتەوە،چونکە ئارەزووی ئەوەی نەدەکرد،ئەو زمانە شانۆییە جوانەی شسپیر بکاتە قوربانی سیناریۆو زمانە سینەماییەکە،ئەو شانۆی وەك شانۆ وێنە دەگرت، بە مانا ئەو نەی دەویست کەشو هەوای شانۆیی بگۆڕێت بۆ کەشو هەوایەکی سینەمایی ،هەمیشە داوای ئەوەی لە کامێرامانەکان دەکرد،ئەوە تۆمار بکەن بۆ سینەما کە لە سەر شانۆدا دەیبینن،ناویان لەوفۆرمە تایبەتییە نابوو شانۆ بۆ سینەما .

هەروەها ئەکتەری ناسراو(مارولك براندۆ) کە رۆلی مارك ئەنتۆنی دیەوە ،ریکس هاریسۆن،کەسایەتی قەیسەر لە یۆلیۆس قەیسەردا دەبینە، بە دەیان ئەکتەری جیهانی تر کە چوونەتە نێو کەسایەتییە شانۆییەکانی شکسپیر بەڵام بۆ سینەما نەك بۆ شانۆ .. بەڵام مێژووی سینەما زۆر ستایشی ئەکتەرو دەرهێنەری ئینگلیزی (کینس برانا) دەکات لە فیلمی هاملێت،کە ماوەکەی چوار کاتژمێرە،لەو فیلمە نوێیانەش کە بە ستایلێکی حەداسەوی بەرهەم هێنراون فیلمی ماکبێس،کە (ئەلیزابیس تایلەر) رۆڵی سەرەکی تێدا بینیووە .
رووسەکان لەو وڵاتانەن کە بایەخێکی زۆریان بە کارەکانی شکسپیر داوە لە سینەمادا ، بەم بۆنەیەشەوە هەفتەی سینەمای شکسپیریان کردەتەوە،چەندین فیستیڤاڵی تایبەتییان بۆ ئەنجام داوە ،لەوانە دەرهێنەری رووسی (گریگۆری) مەلیك لیرو هاملێتی پێشکەش کردووە(کیریل سربر) لە فیستیڤاڵی رۆمای سینەمایی بۆ فیلمی هاملێت خەڵاتی باشترین فیلمی بە دەست هێنا،فیلمەکە چارەسەرێکی سەردەمییانەی بە تێکستە شکسپیرییەکەدا کردبوو . رەخنە گری سینەمایی (سەمیر فرید) لە کتێبەکەی دا (شانۆگەرییەکانی شکسپیر) پرژاوەتە سەر 27 شانۆگەری شکسپیر کە کراونەتە فیلمی سینەمایی،بۆ تەرو تەسەلی باسی لەو فیلمانە کردووە کە لە شانۆگەرییەکانی شکسپیر وەرگیراون،کە هاملێت لە پێشەوەیە،ئینجا ماکبێس،رۆمیۆ جولێت،ئۆتیللو،یۆلیۆس قەیسەر،خەونی نیوە شەو، لیر پاشا،ریتشاردی سێیەم، بازرگانی ڤینیسیا،گەردەلوول،و چەندینی تر .. چ لە رووی فیلمی بێدەنگ چ فیلمی بە دەنگ .

لە هەمان کاتدا سینەما هەر تەنها سوودی لە شکسپیر وەرنەگرتووە بەڵکە زۆرێك لە ژیان و بە سەرهاتەکانی شکسپیریشی کردووە بە سینەما ئەوەتا دەرهێنەری ناودار جۆن مادین ساڵی 1998 فیلمی شکسپیری ئاشقی بەرهەم هێنا،کە هەشت خەڵاتی ئۆسکاری بە دەست هێنا،رووداوەکانی فیلمەکە دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی شانزەهەم و

سەربوردەی ژیانی شکسپیر د□گ□□ت□وە لە سەردەمی لاویدا
فیلمەکە وێڕای دروێنە کردنی خەڵا تەکانی ئۆسکار و دەرچوونی بە
باشترین فیلمی ساڵی 1998 لە هەمان کاتیشدا دەسکەوتێکی گەورەی
پەنجەرەکانی سینەمای بەدەست هێنا کە بریتی بوو لە 250 ملیۆن دۆلار
.
ئەم فیلمە سەر لە نوێ رۆحی شکسپیری زیندوو کردەوە و هەوادارێکی
زۆرتری بۆ بەرھەمەکانی شکسپیر هێنا ئاراوە .

زانکۆکان کارگەیەک بۆ بەرهەمهێنانی زانست یان بازاڕێک بۆ بە کاڵاکردنی خوێندکار ... بەیان ئیبراهیم

زانکۆکان ئەگەر کارگەیەک بن بۆ بەرهەمهێنان ، ئەوا دەبێت بەرهەمەکانیان کاریگەریان لەسەر کۆی ڕەوتی کۆمەڵگا هەبێت بۆ باشترین جۆری سیستەم و پێشەکەوتن ، زانکۆ دەبێت ئەو دەزگایە بێت کە کۆی کۆمەڵگا ئاراستە بکات لە پۆینتێکەوە بۆ پۆینتێکی تر ، دەبێت زانکۆ ناوەندێک بێت بۆ زانستەکان و بەردەوام نەوەی نوێ خوێندەوار بە مانا گشتیەکەی پێشکەش بە کۆمەڵگا بکات ، زانکۆ لەسەر ئاستی ئەکادیمیا ساڵانە دەبیت توێژینەوەکانیان دەستنیشانی کێشە وقەیرانەکان بکات و چارەسەری پ□ ب□□ت بۆ باشترکردن یان چارەسەرکردنی کێشەکان ، زانکۆ دەبێت وا بێت کە ساڵانە لە دوای ڤیستڤاڵی دەرچونیان خەرمانێک لە زانستی نوێ بخاتە بەردەم کۆمەڵگا و حوکمڕانی تا ببێتە سەرچاوە بۆ کاری دامەزراوەیی نوێ ، زانکۆ لەسەر ئاستی زانستی مرۆڤایەتی دەبێت ساڵانە ڕاپۆرتێکی داتابەندی هەبێت کە بە ژمارە ئەوەندە خوێندکاری لە بوارە جیاجیاکاندا و ئەوەندە پسپۆڕی زانستی پێ گەیاندوە ، لە دنیادا زانکۆکان نمونەی پێشکەوتنی هەر کۆمەڵگایەکە ، کە دەڵین فڵان زانکۆ ئاستی پێشکەوتنی لە ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهاندا ئەوندەیە ، دەبێتە بەرز بونەوەی براندی ئەو وڵاتە و براندی زانکۆکەش ، دەبوایە

زانکۆکانمان تۆژینەوەی مەیدانیان هەبوایە لەسەر ئەم قەیرانانە و ئێستا هەزارەها تۆژینەوە سەبارەت بەم قەیرانانە ببوایە ، خۆ ئەگەر سەیری شۆڕشەکانی دنیا بکەین ئەوا زانکۆکان سەنتەری دەستپێکردنی ئەم شۆڕشانە بون ، یان سەیری پێشکەوتنەکان بکەین لە قوتابخانەی فرانکفۆرتەوە تا دەگاتە ئۆکسفۆرد دەزانین چی جیهانێکیان خولقاندوە هەزاران بیرمەندیان بەرهەم هێناوە هەر لە هۆرکهایمەر و هابرماس و ئەریک فرۆم و هازارانی تر، زانکۆکانی ئێمە نەک کارگەیەک نین بۆ پێشکەشکردنی بەرهەمی زیندو لەوێوە بیخەنە ناو خانەکانی لاشەی کۆمەڵگاوە تا زیندویەتی ببخشێتە کۆی جەستەی کۆمەڵگا ، بەداخەوە بوەتە کارگەیەک بۆ بە کاڵاکردنی تاکی خوێندکار ، لە ناو ئەم هەمو قەیرانانەدا ، لەناو ئەم هەمو کێشانەدا ، لە ناو ئەم هەمو بێ یاسایی و سست بونی کۆێ جومگەکانی حوکمرانیدا ، بەداخەوە زانکۆکانمان نەک چارەسەریان پێ نیە بەڵکو ئەوانیش توشی هەمان سەرەتان بون ، بگرە خراپتر کە خوێندکار دەکەنە کاڵایەی بێ نرخ ، نەک هەر نەیان توانیوە ساڵانە هەزاران کۆنفرانس و لێکچەر و پانێڵی زانستی بگرن ، بەڵکو زانکۆکانمان بە تەواوەتی خەریکە دەبێت بە ناوەندێکی مارکێتین و بزنس …. بە چیەوە ..؟ بە لاشەی خوێندکارەکانەوە ، هەڵبژاردنی شاجوانی کوڕ و کچ لە زانکۆکاندا نەک مایەی شەرمەزاریە ، بەڵکو مایەی نەخۆشکەوتنی هەستیارترین ناوەندی زانستیە بە نەخۆشی سەرەتان ، ئەم بەکاڵا کردن و بە بازاڕی کردنی لاشەی ژنان و پیاوان جۆرێکە لە هەراج کردنی بەشەر ، ئەمەی زانکۆکان کردیان وەک ئەوەیە ئێمە کۆمەڵگایەکی تەواو دروست بین و هیج کێشەیەکمان نەبێت ، خۆ گەر واش بێت هێشتا ئەمە مایەی خەجاڵەتیە ، بەداخەوە لەم بێسەر و بەر□ی□دا ناوەندێک نیە لێپێچینەوە لەم دیاردەیە بکات ، خوێندنی باڵاش لێ ی بێدەنگە ، ئەمەش جارێکی تر نیشانەی نەخۆش کەوتنی ئەم وەزارەتەیە ، جا وەرە لە ولاتێکدا خوێندنی باڵا ئاوا بێت دەبێت ئەنجامی ئەم حکمڕانیە هەر ئەوە بێت کە دەیبینین ، بەداخەوە لە ئێستادا کە گەندڵێ سەرپای دەزگاکانی داڕزاندوە لە ئەزمەیەکی ئابوری و پارەی کاش داین ، کە گەندەڵێ لە دیاردەوە خەرکە دەبێتە نەریت ، کە دەبو زانکۆکان بە پلەی یەکەم ڕێگر بونایە ، زانکۆکانمان نەک چارەسەر نین بەڵکو دەبنە دروستکردنی ژینگەیەک بۆ تەحویل کردنی گەندەڵی و بەکاڵاکردنی خوێندکار بۆ نەریت ، ئەم نوسینەی من هاوارێکە بۆ بەردەم خوێندنی باڵا …. تکایە….تکایە دوا خاڵی هیوای سپی کۆمەڵگا ڕەش مەکەن ، ئەم کاروانی بێ نرخکردنی خوێندکارە ڕاگرن .

گۆڕانکاری ناوچەیی و بەریەککەوتنی بەرژەوەندییەکان و پاوانخوازی پارتی ..... بەختیار شارەزوری

بەرژەوەندی وڵاتە زلهێزەکان خەتی کەرقی پێیوەندیەکان دیاری دەکەن ، بەرژەوەندی ئەو خاڵەیە کە هێزەکان لە پێینتەکدا کۆدەکاتەوە ، دەکرێت نەخشەی بەرژەوەندی وڵاتە زلهێزەکان چەند ئاستێک بن ، لەسەر ئاستی (ئابوری ، سیاسی ، جیپۆلەتیکی ، گواستنەوە ، ماتریالی بەکاربردن ، بازاڕ دروستکردن ..هتد) ، پێش کەوتنی تەواوەتی داعش ڕەسمی دابەشکاری لەسەر بناغەی بەرژەوەندی وڵاتە بەهێزەکان دیاری دەکرێت و لە پشتی کۆالیسەوە دەگێڕنە ڕێککەوتنێک (ئەڵبەت میدیا و ڕاگەیاندنەکانیش هەر وەک دەمامک بەکار دەهێنرێت) ، دیارە پێش ئەوەی وڵاتەکان بچنە سەر مێزی ئەم دابەشکاریە ، هەر کامیان شەڕەی ئەوە دەکات کە چوە سەر ئەم مێزە زۆترین کارتی پێ بێت ، بۆ ئەوەی بتوانێت کارت بە کارتی پێ بکات ، ئا لێرەوە لە دوای گەردەلولی بیابان و شەری ئەفغانستان و ئۆکرانیا و بەهاری عەرەبی ، کە دەکاتە پشێوی و وڵاتە زلهێزەکان کار بۆ ئەوە دەکەن ، کە یارچیەکی سیاسی بەهێزبن و بچنە ناو گەمەکە و ببنە کارئەکتەرێکی بەهێز بۆ ئەوەی زۆرترین کارت بە خۆیان کۆبکەنەوە و ببنە خاوەن هەمو جۆرە کارتەکان ، لەم دیدەوە ئەگەر ئەفغانستان جۆرێک لە ڕێککەوتن هەبوبێت بۆ ئەم دابەشکاریە لە نێوان وڵاتاندا بە نەمانی قائیدە (پاکستان ، هندستان ، ئێران ، ئەمریکا ، ڕوسیا ، ئەوروپا) ئەوا ئەو هاوپەیمانیەتیە لە دژی قائیدە توانی باڵانسی بەرژەوەندیەکان ڕابگرێت و پرۆسەی لێدانی قائیدە بچێتە بواری جیبەجێکردنەوە ، لە دوای ئەوەش ، گرژییەکانی نێوان ڕوسیا و ئەمریکا لەسەر دورگەی کریم و ئۆکرانیا ، کە ئەمەش کۆتای هات لە دوای دەرکەوتنی بەهاری عەرەبی ، خۆ ئەگەر بەهاری عەرەبی جۆرێک بوبێت بە نانەوەی پشێوی و هاتنە ناوەوەی وڵاتان جارێکی تر ، ئەوا لەم نێوەندەدا لە ڕوی ئابوری و بەرژەوەندیەکانەوە کۆمەڵێک کارتی تازە لەسەر خەتی

بەرییەککەوتنەکان دروست دەبێت ، ئەگەر سەرزەمینی داعش خاڵی بەرییەککەوتنی ئەم بەرژەوەندیانە بن ، ئەوا کەمێک یارچی تر دەردەکەونەوە بە هێزو گڕو تینێکی ترەوە ، پێش لە ناوبردنی داعش چی ئەمریکا و چی ڕوسیا و چی ئەوروپا بە تایبەت فەرەنسا و بەریتانیا و چی ئێران ئەو یاریانەیان کرد کە پێوست بو بە ئەوەی ببەنە خاوەن کارتی بەهێز ، بۆیە لەم یاریانەدا ئەمریکا وەک یاریکەرچیەکی سەرەکی دێت و بەرژەوەندی ئەو وڵاتانە دیاری دەکات ، کە بونەتە هێز و دەبێت لەگەڵیان یەک بکەوێت ، یان بەرژەوەندیەکانیان لەبەر چاو بگرێت بە ئەوەی بەکێشە بگاتە ئامانجەکانی ، لە ئێستادا ئێران توانیویەتی ببێتە خاوەن کەمێک کارتی بەهێز (کارتەکانی پاکستان ، ئازەربایجان، ئەفغانستان ، لوبنان ، بەحرەین ، یەمەن ، فەلەستین ، عێراق ، سوریا) لەبەرامبەردا بەهۆی هێڵەکانی تورکیاوە لەم یارییەدا کەمێک کارتی دۆڕاندوە ، ڕوسیا دەبێتە خاوەن کارتی بەهێز ، بەرەی ناتۆ بە ئەوەی بتوانێت نەخشەکەی سەربگرێت دەکەوێتە گفتوگۆی شاراوە لەگەڵ هەر وڵاتێک کە کارتی هەبێت ، هەر بۆیە لە ئێستادا و دوای دەرکەوتنی ترامپ ، چی بەرەی ناتۆ و چی بەرەی ڕوسیا ئێران (ئەگەر چی لەسەر ئاستی بچوک کەمێک شەڕ هەیە ئەویش ململانێیە بە دەستکەوتنی کارت لە بەرامبەر یەکدا) ڕێکن لەسەر دابەشکاری دوای داعش ، بە ئەم نەخشەیەش جیوپۆلەتیکی تورکیا گرنگی خۆی هەیە ، ئەگەر چی تورکیا ئاوت کراوە لەم دابەشکارییە ، بەڵام دواجار ئەگەر بەگۆڕینی دەستەلاتی سیاسی تورکیاش بێت هەر دەبێت بیخەنەوە سەر ئەو خەتە ، بەڵام لە ئێستادا تورکیا مەترسی هەیە ، ئەم مەترسیەش وا دەکات کە ببێتە هۆی داخستنی باشترین ڕێگای گواستنەوە ئەویش بەندەری جیهانە ، بۆیە وەک بەدیلێک دەبێت دەریای سپی بکرێتە ناوەندیکی گواستنەوە و بازرگانی گەورە و وە لەسەر جێبەجیکردنی ئەم نەخشەیە هەر هێزێک بکەوێتە سەر ئەم ڕێگایە ، ئەوا دەبێتە کارتێک و حسابی بۆ دەکرێت ، دەبینین یەپەگە و بەرەی دیموکراتی سوری بە ڕاگرتنی هاوسەنگی بەشار شانسی ئەم کارتەیان بەرکەوتوە ، بە ئەوەی حساب بە تورکیا بکرێت هاوکاری هەمەلایەنە دەکرێن ، خۆ ئەگەر ئەم ڕێگەیە بە سەر دەریای سپی ببێتە هۆیەک بە خەتێکی تری گواستنەوەی نەوت و غازی وڵاتانی دەریای قەزوین لە ڕێگەی نابوکۆوە ، ئەوا کەوتوتە سەر هێزەکان چەن دەتوانن ببنە کارت لە ناو ئەم بەرییەککەوتنانەدا ، کەواتە بە ئەوەی بەژەوەندیە ئابوری و گواستنەوە و بازرگانی بەردەوامی هەبێت پێویستیان بە سوریایەک هەیە کە هەمویان یەک بن لەسەری و دابەشکاریەکە بەرژەوەندی هەمولایەکی تێدا بێت ، وە بە ئەوەی تورکیا ببێتە

تورکیایەک لە بەرژەوەندی هەمان خەتدا بێت ، ئەوا ئەگەر لە ئێستادا خستبێتیانە دۆخی بەستوییەوە ، پێ دەچێت دوای سوریا لە ڕێگەی گولەنیەکانەوە دەستەڵاتی تورکیا بگۆڕدرێت ، ئەگەر ئەردوگانیەکان کار نەکەن لە بەرژەوەندی ئەو خەتەدا ، دوا جار کورد دەبێتە کێشەی گەورە ، ئەمەش کورد لە سوریا توانیوەیەتی ببێتە کارتی بەهێزی بەرییەککەوتنی وڵاتە زل هێزەکان و ئەوەشی لە هەگبەی ئەو وڵاتانەدا هەیە بە سوریایەکی فیدڕاڵە کورد پێی ڕازیە ، دوا جار لەم یاریەدا تورکیا ناچار دەبێت بە ڕێککەوتن لەگەڵیان ، دەمێنێتەوە سەر جۆری مەدەلی حوکمڕانی لە ناوچەکەدا چی بەرەی ناتۆ چی بەرەی ئەمریکی ئەکن لەسەر ئەوەی کە مەدەلی سوڵتانی بە هەندێ لەم وڵاتانە پاڵپشتی بکەن ، لە بەرژەوەندی ئەواندایە وەک دەبینن کوەیت و قەتەر و سعودیە و ئیمارات نەک نەبونەتە کێشە بە بەرژەوەندی وڵاتە زل هێزەکان بەڵکو بونەتە قەڵغانێک بۆ پاراستنی بەرژەوەندیەکانی ئەو وڵاتانە ، لە بەهاری عەرەبیشدا دەرکەوت بە هەندێ وڵات دیموکراتی هەزم ناکرێت و دوای دەبێتە هۆی پشێوی ، بۆیە ئەوەی مەریوان قانع ناوی دەنێت مەدەلی سعودی و سوڵتانی لە بەرژەوەندی وڵاتە زلهێزەکاندایە ، بە مەرجێک ئەو سوڵتانە بێت کە وەنەی کێشراوە لە ناو بەرژەوندییە هاوبەشەکاندا .

سەبارەت بە تورکیاو ئێران ئەگەر لە مێژووەوە تا ئێستا هەمنی و ئاسایشی ئەم ناوچەیە بەسترابێت بە باڵانسی تورکیا و ئێرانەوە ئەوا دوای ئەم ڕوداوانە ئێران لە بەرامبەر تورکیادا بوتە خاوەن هێزێکی گەورە و تورکیا پاشکشەی کردوە لەو دەستەڵاتەی کە هەیبوە ، خۆ ئەگەر باشوری کوردستان وەر بگرین ئاوا سنوری دەگۆڕێ و ڕێککەوتنی ستراتیژی جۆرێک بوە لە دابەشکاری لە نێوانیاندا ، بەڵام لە دوای کەوتنی سەدام ئێران توانی ناوندی عێراق داگیر بکات و دەستەڵاتیکی شیعەی تیا دروست بکات وەک خۆیان دەڵێن ئێران سێ پایتەختی هەیە (تاران ، دیمەشق ، بەغداد) ئەوا تورکیا نەک نەیتوانی وەک باشوری کوردستان ببێتە هاوبەشی ئێران لە ڕێگەی سونەکانی عێراقەوە بەڵکو ئاوت کرا ، ئەوەی ماوەتەوە بەدەستیەوە سنوری زێردە و بە ناچاری ئێستە بەس یاری بەم کارتە دەکات ، بە ئێران کارتی سەرەکی بەغدادە نەک زۆنی سەوز ، کەواتە کارتی سەوزی دەستی ئێران لە خزمەت کارتی بەغدادایە ، بۆیە بە ئەوەی تورکیا لە ڕێگەی موسڵ و سونەوە کێشە بۆ ئێران و ناوەندی بەغداد دروست نەکات ، لە بەرامبەردا ئێران کێشە بە دەستەڵاتی پارتی دروست ناکات ، هەر بۆیە لە ئێستادا پارتی دەتوانێت پاوان خواز بێت و وای کردیشی ، دەکەوێتە سەر ئەوەی تا چەندە تورکیا دەگەڕێتەوە ناو بەغداد و

بەرەی سونە دەچنەوە ناو پرۆسەی سیاسی ، یان بە تەواوەتی لەسەر ئەم خەتە دەکەوێتە خوارەوە ، بۆیە پارتی دەتونێت پاوان خواز بێت و سود لە یەکێتی دوای تاڵەبانی وربگرێت و هەر بە ڕێککەوتنی ستراتیژی ل□ بەرامبەر سەرۆک کۆماری عێراقدا کە هیچ کێشەیەک بۆ عەبادی دروست نەکات ، دەبێت لە باشوریش یەکێتی هیچ کێشەیەک بۆ سەرۆکی هەرێم دروست نەکات و بە سیاسەتی پاوانخوازی پارتی ڕازی بن و ببنە پاشکۆ ، ئەمە ڕێککەوتنی نێوان ئەنقەر و تارانە ، واتا کارت بە کارتە ، ئەوەی کە دەیەوێت دەستکاری ئەم نەخشەیە بکات تەنها گۆڕانە کە نەک ناچێتە سەر دابەشکاری ڕێککەوتنی ستراتیژی ، بەڵکو دەیەوێت دەستکاری ئەم نەخشەیە بکات و هەڵی بوەشێنێتەوە ، شەڕی گۆران دژی پارتی و یەکێتی نیە ، بەڵکو لەوە گەورەترە و دەیەوێت ڕسمی بەرژەوەندی□ نەتەوایەتیەکە لەو دیو ئیرادەی دابەشکاری ئێرانی و تورکیەوە بکات ، ل□ بەردەم ئەم ڕێگایەدا کاتێک پارتی و یەکێتی دژایەتی گۆران دەکەن ئەوە نمایندەی ئێران و تورکیا دەکەن و ئێران وتورکیاش ئەوە بەباش دەزانن کە سەرانی ئەم دو حیزبە بکەنە بزنس و بیانبەستن بەخۆیانەوە ، تا هیچ ڕێگریەک وەک خۆیان دەلێن نەمێنێت ل□ بەردەم ڕێککەوتنی ستراتیژی نێوان تورکیا و ئێراندا بە نمونەی گۆڕان ، لەگەڵ هەمو کەمو کوڕیەکانی گۆراندا ، تەنها گۆڕان لە دەرەوەی ئەم ڕێککەوتنە دەیەوێت ئەم ڕەگی پاشکۆیەتیە کە لە میرنشینەکانەوە دێت ببڕێت و هەرێم ببێت بە خاوەن ستراتیژی سەربەخۆی خۆی ، شەڕی گۆران لە یەکێتی و پارتی گەورەترە ، ئەوە ئێران و تورکیایە ناهێڵن گۆران یاری سیاسی بکات ، دوا جار ئەگەری گۆڕانکاری داوی ئەم دابەشکاری□□ گ□□ان مەحکوم دەبێت بە گۆڕینی یاری□کەی وەک ئەوەی واقعی سیاسی دەیخوازێ ، گەر وا نەکات پرسەی خۆی دەبینێت .

مامۆستا فەرهاد و گورگ و دز! … لوتفی مێرخاس

ئەگەر فایەق بێکەس نزیکەی پێش ٧٠ ساڵ، دابێتی لە بنی کودیەکەو بەڵام هێشتا شتێکی تیا هێشتبێتەوەو گوتبێتی:
کورد ئەبەد ناگاتە مەقسەد نۆکەری بێگانەیە

دوو دێن پیسن لەگەڵ یەک بۆیە وا بێ لانەیە
میللەتێکن بۆ نەمانی یەکتری هەر هەوڵ ئەدەن
داخەکەم وورد و درشتی شێتو شەیدای عانەیە

ئەوا مامۆستا فەرهاد دوای سوکایەتی پێکردن و ئەشکەنجەدانەکەی لەبەرچاوی جیهاندا بۆ دەنگی ئەمریکا دەدوێ و بە ئاشکرا دوو خاڵی زۆر سەرنجڕاکێش بە شێوەیەکی راشکاوانە دەخاتە روو:

1- جینەتیکی مرۆڤ و ڕۆڵی کارەساتە ناخۆشەکانی وەك شەڕو گەمارۆ و… بە گۆڕینی کەسایەتی مرۆڤ بۆ گورگ.

2- رەخنە لە خۆ گرتن بە بوێرانە کە لە نێوان هەر پێنج مرۆڤی کورد چور یان بە جۆرێک لە جۆرەکان لە پێستی مرۆڤ داماڵراون، باشترین نموونەش بۆ ئەمە سیفەتی دزییە، کە لە هەموو سەکتەرەکانی حوکمەت و بەڕێوەبردندا دەبینرێتەوە، هەر لە سەرترین کەسی باڵاوە تا خوارترین.

ئەم رەخنە لە خۆ گرتنەش گیان و عەقڵییەتێکی زۆر پێشکەوتووخواز دەخوازێت، چونکە لە پێنج کەسی کورد، چواری رازی نییە کەس پێی بڵێت بەری چاوت کلی پێوەیە، لە کاتێکدا زۆر نالەبارو ناجۆریش بێت، جا لە ناو هەر کۆمەڵگایەکدا (خۆبەزلزانی) و (هیچ لەبارا نەبوون) لە برەودا بێت و رەخنە لە خۆ گرتنیش هیچ بوونی نەبێت، ئەوا عەقڵییەتی تیرۆرکردنی راگەیاندنکاران و ڕۆژنامەنووسان و ئافرەتان و بیرمەندان و خامەبەدەستان لە برەودا دەبێت و دەروون و ویژدانی کەسیش راناچڵەکێنێت، چونکە لە هەر قۆناغێکی نەهامەتی میللەتدا بەشێك لە مرۆڤەکان مرۆڤایەتی خۆیان لە دەست دەدەن و لە دەستداوە، بە جۆرێك لە جۆرەکان دەکرێنە کۆیلە. کاتێك خوێنی لاوێکی کوردی وەکو سێرانی مامە حەمە بە هەدەر بڕێژرێت و هیچ هەڵوێستێکی بەدواوە نەبێت، ئەوا زۆر ئاساییە خوێنی سێرانی سەقزیش لە تەمومژێکدا بەهەدەر بڕوات.

ئەو راگەیاندنە رەسمییەی باشوور لە مێژە متمانەو میسداقییەتی خۆی لەدەستداوەو درۆ شاخدارەکانیان وەک خۆری رووناك بۆ منداڵێکیش ئاشکراو دیارە.

ئەو پرسیارەی لە مامۆستا فەرهادی دەپرسم، ئەویە کە چۆنە تا ئێستا لەو جەنگەڵستانی دز و گورگانە خۆی بزر نەکردووەو نەچووەتە (مێرگەسۆر) هاوڕێی ئاژەڵان و سروشتی پاقژ بژی و نەفرەتی لە هەموو دووربینی کامێراکانیش نەکردووە؟ بە هی تۆڕە کۆمەڵایەتیەکانیشەوە، باشتر نەبوو گەر وانە بە منداڵانی سەرەتایی بڵێتەوە، وەك لە قوتابیانی زانکۆ! چونکە ئەوان لە ئەنجامدا گاڵتەی پێ دەکەن و

بەڵام منداڵەکان لێوەی فێر دەبن. ئێمە پێویستمان بە گەشەی نەوەیەکی نوێی تەندروستە، داماڵراو لە خیانەت و گیانی رق و تۆڵەو ئازاردان و ئیرەیی و وێرانکاریی و خۆپەرستی، هەر بۆ مامۆستا فەرهادیش باشتر دەبوو تا لەو هەموو زەللات و فەلتەی زمانە رزگاری بێت، لە گوتنی ئەو دوو وتە بەنرخەوە هەر باشە ئێستاش خۆمان بناسین و بزانین هەر یەك لە ئێمە چ دێوەزمەو ئەهریمەنێکی لە ناخیدا پەنهان داوەو بەخێوکردووە.
مەگەر مامۆستا فەرهاد ئامۆژگاریەکەی مەحوی باوکی لە یادکردووە کە گوتی:

(دڵ تێکەڵ هاتنە لەگەڵ ئەم خەڵکە تێکەڵی)

تکایە بۆ بینینی تەواوی ئاخاوتنە ڕاشکاوانەکەی مامۆستا فەرهاد تەماشای ئەم لینکە بکەن:

https://www.youtube.com/watch?v=5sEcDArxQLU

تەمەنێکی سەهۆڵی لە بەردەم قەدەری هاویندا ... بەیان ئیبراهیم

هێشتا ژیان چڕی نەکرد بو
هێشتا دایکم ئامادە نەبو بو
گوێدانێک ناو بنێ (من)
هێشتا قەدەری بونم نەبوبوە دارستانێک
هێلانەیێک نەکرا بوە جێ ی جریوەی ڕۆحی من
هێشتا لەڕێ
نەدرابوە لقی شۆڕە بییەکان
قەدەری من بوە لەپی دەستێک و
کچێتم درایە یەکەم بونم
قەدەری من وا بو
بومە کچێک و خرامە ناو فایلی ئیدرەسی باوکمەوە

پێش لە دایک بون
پێش (بون) لە ژورەکی بێ پەنجەرە و بێ دەرگادا
ڕەشەتی ئامادە بو بۆ هاتنم
ڕەوە ئەسپێکی یاخی ئامادە بو
بۆ شەلانی سەوزەتی ژیانم
....
کە هاتم وەک مرۆق هاتم
کە هاتم ڕوت وەک مانگ
چاو وەک ئەستێرە
لە دایک بوم
بانگیان دا بە گوێما
بانگێک جیاواز لە بانگی گوێ ی کوێ
جیاواز لە بانگی مرۆڤ بون
هەر لەگەڵ گاگۆڵکەدا
ژیانیان خستە ناو قوتیەک
ئاسمانیان خستە ناو چوارچێوە یەک
کە گەورە بوم
پر بوم لە باڵ
بەڵام فڕین قەدەغە بو
پڕ بوم لە ئەستێرە و مانگ
بەڵام ئاسمان پێچرابویەوە
من دەمویست بفڕم
نەمدەزانی ڕاوچی مانای چیە
منی شێوە کۆتر
دەمویست بفڕم
بەڵام ڕاوچیەکان ڕقیان لە باڵ بو
من دەمویست چرۆ بگرم
نەمدەزانی خەزان چیە
دەمویست دابگیرسێم
کوژاندنەوە بوە قەدەرم
....
منی ژن دەمویست ژیان بکەمە گەردانە
دەمویست بە خەندە بۆیەی نینۆکەکانم بکەم
دەمویست بە سەوزایی لێوم ڕەنگ بکەم
دەمویست وەک تابلۆیەک
پڕ بم لە ڕەنگ
کە باوکم مەحکوم بو بە یاساکانی نەریت

نەريت هاتو بۆيەى نينۆكەكەمى شكاند
خەندەيان هەر لەسەر لێوم كوشت
دڵێان دەرهێنام نەوەك ببێتە ماڵى كوڕێك
سۆزميان خستە ناو قەفەزێكەوە
نەوەك بەباڵاى كوڕێكەوە بنيشێت
گۆرانييان لەبەردەم ئاوازى ژنێتيمدا سەربڕى
وێنەكانم قەدەغە بون
نەوەك بە ديوارى كوڕێكەوە هەڵبواسرێ و
شەرەفى خێڵێك بتكێ
....
دەبو وا نەبم
تا ئازادى لە دڵى ئاسندا دەربهێنم
ل□ بەرد ئازادييەك هەڵكۆڵم
وێنەكە لە لۆكە بدات بە ژنێتيم
گەورە بوم … دەبو ئازارى خەتخەتێنى منداڵى نەمكوژێ
گەڕانەوە بۆ پەتپەتێن و ماڵە باجێنە بمگرێنێ
گەورە بوم و دەبێت
وەك مناڵێم ڕابمێنم لە پۆلە ڕێشۆڵەى سەر توەكەمان
مەحكوم بوم بەوەى لە خەياڵدا
خانوەيەك لە گوڵ بۆ خۆم دروست بكەم
مەحكوم بوم بەوەى
وەك جەستە خۆم بدەم بە دەم شەپۆلى كلتورەوە
بەڵام دڵ لە گوڵدانێكى تردا چرۆ دەكات
من ژنێتم لە حيكايەتى عەشقەكاندا
وەك درۆيەكى گەورە دەبينى
دەمزانى ئەم پياونە هيچيان فەرهادێك نين
تا منى شيرين بۆ مەرگى عەشقێك بژيم
دەمزانى هيچ شەمێك نابێتە گڕ
بۆ پەروانەى پياوەكان
من باڵم هەيە ناهێڵن بفڕم
من ديدم هەيە ناهێڵن ببينم
ئەمە قەدەرى منە
من نازانم ئەم جەستەيەم كە خۆم نيم
لە كام ئەفسانەوە ژنێتم خراوەتە
ژێر سێبەرى شمشێرەكان
بۆ دەبێت ناوم لەسەر حكمى خنجەر بنوسرێت
....

دەبێت تەمەنی سەهۆڵیم
لەسەر لاشەی هاویندا لە دایک بێت
خەیاڵی بەفریم
لە ئاسمانی ئاگردا ببارێت
عەشقی چرا ئاسام
لە میحرابی کوژانەوەدا زیندانی بکرێت
ژنێتم درواتە دەم نەریتێک
یان دەبێت وەک سەهۆڵ بچمەوە باوەشی سیخچە
یان دەبێت دەبێت نەهێڵم بتوێمەوە
تەمەنێک سەرتاپا پر بێت لە پاڕانەوە
تەمەنێک پر بێت لە خوێنی گەڵای ژیان
لە ترپە ترپی دڵ نەبدا فاوڵێک بکەم و
دیواری پیاوێک ڕەش بکەم
دەبو بڵێم
ئیتر نابێت ببمە سەهۆڵ
نامەوێت ل□ بەردەم حوکمی هاویندا مەرگی هەسۆڵی خۆم ببینم
ئیتر دەبمەوە بە خۆم
دەچمە ناو دڵێک و
ژیان دەکەمە باخچە .

شەو بۆیە ڕەنگی خۆی تاریک دەکا
دەزانێ تۆ ڕنگی مۆمت هەیە
باخ بۆیە خۆی سەوز دەکات
دەزانی تۆ ڕەنگی گوڵت پێیە
کە مانچەکان بۆیە بێدەنگن
دەزانن دەنگت پڕ لە ژێ یە
گوڵ و مۆم و گۆرانی
پڕن لە تۆ لە جوانی

دڵدار.. گەڕانی کۆ بەکۆی تۆپی

زەمان: …. بۆتان لەتيف ماويلى

لەدوورەوە..
لەسەر پرچى هەيبەت سوڵتان..
بينا ييت غلۆر بکەوە..
زۆر نابات لەپڕ دەبێتە وێنە!..
وێنەى دڵدارى شاعير
وەختى گۆى زەوى لەدەستەو
بەدەستەکەى ترى دەيسوڕێنێ و
بۆ ناخى شارێ دەگەڕێ.. شارى کۆيە!..
کۆ بە کۆ بەکۆڵا نەکانى تۆپى زەمانا دەگەڕێ!..
لەپڕ ئەى ڕەقيب دەبێ بە تەقينەوەى دڵ..
وشە پەنگخواردوەکان
خۆيان بەکۆمەڵێ رستە هەڵدەواسن!..
تەماشاکە..
دواى ئەوە دەبنە پ□يف..
لەحزورى دانەرى تۆپى گەردوون ئەزەل دەنوسنەوە!..
ڕەنگى سور دەبێ بەخەندەى نيشتيمان..
ڕەنگى سپى ئاماژەيە..
ئاماژەى کزر بوونەوەى هەست!..
ڕەنگى سەوز سۆزى ژيانەوەو
پۆشاکى پاش هەنگاوێکى ترى سەر پەيژەکەى دوێنێ!..
بەهەرسێکيان دڵێکيان هەيە لەشێوەى خۆر!
حاجى ئەگەرچى لە ئايشيلەى شار زيزە
وەلێ لەدەلاقەى گۆڕەکەيەوە سەرێک هەڵدەکێشێ!..
لەدوورەوە لەباسکێکى هەيبەت سوڵتان
تۆپەکەى ناو ئەى ڕەقيب دەبينێ چۆن بانگرۆز دەبێ!؟..
يەکسەر بينايى پەرت دەبێ و
دەبێ بەئاخ و لەگۆڕا ڕادەکشێتەوە!..
دڵدار بەدڵى شکاويەوە پێ دەکەنێ و
لەهات وهەراى نيشتيمان ڕادەمێنێ!..
دوايێ ڕووى دەکاتە من ولەزمانى دانەرێ دەڵێ:
مەترسە تۆپى زەمان ورەى نيشتيمان ناشکێنێ!..
دڵنيام خاڵە تاهير
خەريکى چاندنى گوڵى سەربەستيە!..
ئێجا وەرە..

هەر لەدوورەوە؛
لەسەر شانی هەیبەت سوڵتان بینایيت غلۆر بکەوە..
گەلەک ناخایەنێت دەبێتە وێنە..
لەوێ شارێکی جوان دەدۆزیتەوە..
شاری کۆیە!..
شاری دامرکانەوەی مێژوو!..
شاری شۆڕ بوونەوەی بینایی دڵدارو
ڕژانی سۆزی ئەی ڕەقیب!..
بڕوانە..
ئێستا نیشتیمان مشتە لەدڵی دڵدارو جوانی یار!..
ئێستا نیشتیمان کشتە لەهەڵوەرینی پرتەو بۆڵەی کەنەفتی!..
دەستەکان ڕزیون!..
ئەو دەستانەی..
دوێنێ ئەی ڕەقیب
ئاڵای کوردستانی تێوەرگرتن بۆنەنوستن!..
مەلای کۆیە لەلای قەیسەری دیتی
لەسەر دیواری حەوشەی ماڵان نوسراوە
نیشتیمان هەر زیندوە!..
بەڵام لەزیندان!..

بۆتان لەتیف ماویلی(پایان)
٧ ی ١١ ی ٢٠١٣
ئیسکەندەریە.